

Publiceringsår 2017

Förskolans arbete med flerspråkiga barns språkutveckling

Kvalitetsgranskning 2017

Diarienummer: 400-2015:7428

Foto: Mostphotos

Innehållsförteckning

Förord	4
Sammanfattning	5
Skolinspektionens viktigaste iakttagelser	6
Inledning	8
Kvalitetsgranskningens syfte och frågeställningar	10
Förskolorna arbetar väl med svenska men inte med andra modersmål	11
Barnens språkutveckling i svenska stimuleras	11
Förskolor behöver uppmuntra användningen av andra modersmål än svenska.....	14
Avslutande diskussion	23
Förskolechefen behöver leda det språkutvecklande arbetet.....	24
Personalen behöver utgå från barnens erfarenheter	25
Avslutande ord	25
Sammanfattande bakgrund, syfte och frågeställningar	27
Metod och genomförande	28
Rättslig reglering	29
Referenser	30
Bilagor	31
Bilaga 1 Besökta förskolor	32
Bilaga 2 Definition av begrepp	33
Bilaga 3 Självskattningsmall	34
Bilaga 4 Observationsstöd.....	36

Förord

Skolinspektionen har i uppdrag att granska kvaliteten i sådan utbildning och pedagogisk verksamhet som står under myndighetens tillsyn. Dessutom har Skolinspektionen ett utökat uppdrag att under åren 2015–2017 granska svenska förskolors kvalitet och måluppfyllelse. Denna granskning ingår i denna satsning. Granskningen innebär en detaljerad och systematisk undersökning av verksamhetens kvalitet inom ett avgränsat område, i förhållande till nationella mål och riktlinjer. Utgångspunkten är alla barns och elevers lika rätt till en god utbildning i en trygg miljö. Syftet med denna kvalitetsgranskning är att belysa om förskolan medverkar till att flerspråkiga barn utvecklas så långt som möjligt i sina språk.

I granskningen ingår 34 slumpmässigt utvalda förskolor. De iakttagelser, analyser och bedömningar som gjorts har redovisats i form av enskilda beslut till de förskolor som vi har besökt. I denna rapport redovisar vi de övergripande resultaten och slutsatserna från granskningen.

Avsikten med rapporten är att den ska bidra till utveckling av arbetet med flerspråkiga barns språkutveckling. Det är viktigt att notera att resultaten som presenteras gäller de förskolor som ingått i granskningen, och syftar inte till att ge en nationell eller generaliserande bild.

Agneta Kenneberg har varit projektledare för denna kvalitetsgranskning. Ulrika Sutorius har varit ansvarig för utarbetandet av denna rapport.

Helén Ängmo

Tommy Lagergren

Generaldirektör

Avdelningschef

Sammanfattning

Ungefär vart femte förskolebarn i Sverige talar idag fler än ett språk. Av flera skäl är det viktigt att barnen ges möjlighet att utveckla sina språkliga färdigheter. Språket är centralt för det fortsatta lärandet i utbildning och arbete. Språklig stimulans i svenska och andra modersmål bidrar till barnets kognitiva och sociala utveckling. Forskningen betonar också att det är viktigt att personalen uppmuntrar, uppmärksammar och bekräftar barnens modersmål, för att de inte ska marginaliseras.¹ Med rätt stöd och strategier från förskolepersonal, kan barnen utveckla sina språk inom ramen för förskolan. När det kommer till svenska språket, anammar barnen visserligen det språk som talas runt omkring dem i den svenskspråkiga kontext som förskolan utgör, men de behöver stöd för sin begrepps- och språkutveckling.

Ett av förskolans strävansmål är att varje barn som har ett annat modersmål än svenska, utvecklar sin kulturella identitet och sin förmåga att kommunicera på svenska såväl som på sitt modersmål. Med 2010 års skollag förtydligades förskolans uppdrag att medverka till att barn med annat modersmål än svenska får utveckla det svenska språket och sitt modersmål.² Hur förskolan ska medverka till detta är enligt förarbetena till skollagen en pedagogisk fråga för förskolan.³ Detta ställer krav på förskolans personal. Det kräver att de har en medvetenhet om sin egen roll och sitt förhållningssätt i bemötandet av barnen och barnens användning av sina språk. Det innebär inte att förskolepersonalen behöver kunna barnens alla modersmål. Men det är viktigt att personalen uppmärksammar och visar intresse för barnens olika språk. Detta kräver också att de har kunskap och strategier för arbetet. Eftersom språkligt lärande bäst sker i meningsfulla sammanhang, såsom i lek, behöver personalen se till att skapa sådana sammanhang.

Tidigare kvalitetsgranskningar har visat att personalen i förskolan upplever svårigheter att ta sig an uppdraget med flerspråkiga barns språkutveckling. Personalen upplever till exempel att det är svårt att arbeta med barnens olika modersmål när de själva inte behärskar dessa språk. Mot denna bakgrund har Skolinspektionen valt att granska hur förskolorna arbetar med detta i den vardagliga verksamheten. Vi har valt att besöka 34 förskolor för att granska kvaliteten på det språkutvecklande arbetet.

Det övergripande syftet med granskningen är att utreda om förskolan medverkar till att flerspråkiga barn utvecklas så långt som möjligt i sina språk. För att uppfylla detta syfte har Skolinspektionen granskat förskolornas arbete utifrån följande frågeställning:

Arbetar förskolorna för att stödja flerspråkiga barns språkutveckling?

Denna huvudfrågeställning är uppdelad i två underfrågor:

1. *Finns strategier och förutsättningar på förskolan för att arbeta med flerspråkiga barns språkutveckling?*
2. *Uppmuntras och skapas möjlighet för flerspråkiga barn att använda svenska och sitt/sina modersmål i förskolans dagliga verksamhet?*

Sammantaget bedömer Skolinspektionen att tre femtedelar av de granskade förskolorna i låg grad eller ganska låg grad har riktlinjer, strategier eller andra förutsättningar för att arbeta med flerspråkiga barns språkutveckling. Flertalet av de granskade förskolorna har inte arbetssätt för att uppmuntra och

---

¹ Se exempelvis Puskás (2014) och Kultti (2012).

² Skollagen 2010:800, 8 kap. 10 §.

³ Proposition 2009/10:165, *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*, s 351.

skapa möjlighet för flerspråkiga barn att använda sitt eller sina modersmål i förskolans dagliga verksamhet. Däremot stimulerar och stödjer en majoritet av de granskade förskolorna flerspråkiga barns språkutveckling i svenska i den dagliga verksamheten.

På de förskolor som inte arbetar språkutvecklande i andra modersmål än svenska, uppger personalen i intervjuer att de inte har tillräckliga kunskaper om uppdraget och därför upplever att de är osäkra på hur de ska arbeta. De vet exempelvis inte hur de ska kunna arbeta med språk som de inte själva behärskar eller huruvida det är bra eller dåligt att barnen och personalen pratar andra modersmål än svenska på förskolan. På de flesta av dessa förskolor har personalen inte fått den kompetensutveckling som de behöver och ges inte heller tillräckliga förutsättningar från förskolechefen. Personalen får exempelvis inte tid för nödvändig diskussion och reflektion om förhållningssätt, arbetssätt och metoder och har därmed inte en gemensam förståelse för uppdraget. Detta leder till att de bara i liten utsträckning uppmuntrar och skapar möjligheter för flerspråkiga barn att använda sina modersmål.

Men när det gäller språkutvecklande arbete i svenska är personalen mer säkra på sitt uppdrag. Det innebär att de överlag arbetar medvetet och skapar meningsfulla sammanhang. De stöttar barnens ordförråd, talspråk och kommunikation och utgår från barnens intressen och inflytande.

Vi har också identifierat några framgångsfaktorer. Det handlar bland annat om att förskolechefen har tydliggjort uppdraget, att strategier och riktlinjer är förankrade, att personalen får tid att gemensamt reflektera över uppdrag och förhållningssätt, samt att personalen samverkar med föräldrarna.

Skolinspektionens viktigaste iakttagelser

Granskningens visar, vad gäller arbetet med flerspråkiga barns språkutveckling i svenska, att personalen:

- Stöttar flerspråkiga barns ordförråd, talspråk och kommunikation
- Utgår från barnens intressen och inflytande
- Tar tillvara på mötet med barnen

Överlag arbetar personalen medvetet och skapar meningsfulla sammanhang för flerspråkiga barns språkutveckling i svenska. Personalen har oftast inte särskilda kunskaper och strategier för arbetet med svenska som andraspråk. Istället använder personalen sin generella kunskap och kompetens kring språkutveckling i svenska i mötet med flerspråkiga barn. Personalen erbjuder barnen att i den dagliga verksamheten möta och använda olika kommunikationsformer, såsom tal, sång, rim och ramsor, bild, musik, rörelse och drama. De hjälper barnen att sätta ord på det de vill uttrycka, de upprepar och förstärker barnens berättelser. På dessa förskolor skapar också personalen förståelse för språket genom att utgå från barnens intressen och inflytande. De tar tillvara på mötet med barnen genom att samtala om det som just då är intressant för dem.

Vad gäller förskolornas språkutvecklande arbete med andra modersmål än svenska, visar granskningen att:

- Uppdraget har inte förankrats och strategier saknas
- Den pedagogiska personalens kunskap och kompetens behöver förstärkas
- Ett mer medvetet språkutvecklande arbetssätt behöver utvecklas
- Stödfunktioner används i låg utsträckning för att stödja de flerspråkiga barnen
- Samarbetet med föräldrar kan förbättras

Vi kan konstatera att i och med att uppdraget sällan är förankrat och att strategier antingen saknas eller inte har implementerats, har förskolornas personal inte en gemensam förståelse för uppdraget. De saknar kunskap och ges inte heller kompetensutveckling om flerspråkiga barns språkutveckling i någon

större utsträckning. Personalen uttrycker att de upplever att de är osäkra och vet inte hur de ska arbeta, vilket får konsekvenser för barnen som inte uppmuntras att använda sina modersmål. Det saknas på dessa förskolor ofta ett medvetet arbetssätt. Vid samlingar sjunger personalen och barnen inte sånger på barnens olika modersmål och personalen delar exempelvis inte in barnen i grupper efter gemensamt språk. Måltiden används inte till dialog utan består istället mer av uppmaningar och ibland tillsägelser. Granskningen visar också att dessa förskolor i liten utsträckning använder eventuella stödfunktioner som finns att tillgå hos huvudmannen. Det beror då oftast på att personalen inte känner till att dessa stödfunktioner finns. Här har inte kommunikationen mellan huvudmannen eller förskolechefen och personalen fungerat. På de här förskolorna samverkar personalen i liten utsträckning med föräldrar.

För att höja kvaliteten i förskolans verksamhet visar granskningen att:

- Förskolechefen behöver i högre grad styra och leda det språkutvecklande arbetet med flerspråkiga barn. Det innebär att förskolechefen behöver säkerställa att uppdraget om att medverka till flerspråkiga barns språkutveckling är tydliggjort och förankrat i verksamheten. Personalen behöver också ges tid och former för planering samt informations- och erfarenhetsutbytet gällande arbete med flerspråkiga barns språkutveckling. Personalen behöver också kompetensutveckling.
- Förskolorna behöver vidare i högre grad utgå från barnens erfarenheter och kunskaper i det språkutvecklande arbetet, för att på så sätt skapa ett meningsfullt sammanhang för lärande. Ett sätt är att samarbeta med föräldrar, vilket visat sig vara en framgångsfaktor i arbetet. Det kan bland annat handla om att personalen informerar om förskolan och har språksamtal med föräldrarna.

Inledning

Idag talar ungefär vart femte förskolebarn i Sverige fler än ett språk. Eftersom språket är centralt för att kunna fortsätta det livslånga lärandet i utbildning och arbete, är det viktigt för barnen att de så tidigt som möjligt ges möjlighet att utveckla sina språkliga färdigheter. Det ställer krav på förskolans personal, som behöver ha strategier för hur de ska stimulera barnen att använda alla sina språk. Barnen anammar visserligen det svenska språket som talas runt omkring dem i den svenskspråkiga kontext som förskolan utgör, men de behöver stöd för sin begrepps- och språkutveckling.

Skollagen fastställer att förskolan har en central roll när det gäller barnens utveckling. Det framgår att förskolan ska ta hänsyn till barns olika behov och ge dem stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt.⁴ Med 2010 års skollag förtydligades förskolans uppdrag att medverka till att barn med annat modersmål än svenska får utveckla det svenska språket och sitt modersmål.⁵ Hur förskolan ska medverka till detta är enligt förarbetena till skollagen en pedagogisk fråga för förskolan.⁶ Det kräver att förskolepersonalen har en medvetenhet om sin egen roll och sitt förhållningssätt i bemötandet av barnen och barnens användning av sina språk.

I Skolverkets allmänna råd med kommentarer betonas vikten av att det språkutvecklande arbetet sker i förskolans vardag. Råden anger att personalens förhållningssätt och kunskaper är viktiga och att språkligt lärande bäst sker i meningsfulla sammanhang, till exempel i lek.⁷ Eftersom arbetet med flera språk i förskolan sker i en svenskspråkig kontext ställer det krav på förskolans personal att på olika sätt uppmuntra barnen att använda det svenska språket och sitt modersmål. Förutom personalens kunskaper och förhållningssätt, är samarbete med hemmet en viktig komponent i arbetet. Personalen behöver också ha kunskap om barnens språkliga bakgrund och intressen för att ha möjlighet att anpassa aktiviteternas innehåll så att de blir meningsfulla för barnen.

Modersmålet är särskilt viktigt för de barn som nyligen flyttat till Sverige och som inte har uppnått en nivå i svenska som möjliggör att de kan lära sig nya saker på svenska. Skolverket menar att en viktig aspekt är att förskolebarn kan förlora de språk som de inte använder. Dessutom bidrar språklig stimulans i svenska och andra modersmål till barnets kognitiva och sociala utveckling eftersom en språklig medvetenhet utvecklas hos barnet.⁸

Det finns en hel del forskning om språk och språkutveckling för flerspråkiga barn. Bland andra undersöker Kultti i sin avhandling vilka förutsättningar förskolor ger yngre barn att utveckla sina språk i förskolans aktiviteter.⁹ Studien visar att miljön på förskolorna präglas av att svenska är kommunikations-språket. Kultti visar att barn i förskolan tidigt socialiseras in i att använda gällande kommunikations-språk, vilket får till följd att barnen tidigt förstår att det är det svenska språket som ska användas i gemensamma aktiviteter. Barnen byter språk från modersmål till svenska för att inkludera andra. Detta har också påvisats i tidigare studier.¹⁰ Det leder till att svenskan upprätthålls som normspråk. Enligt Kultti kan det få till följd att kommunikation som sker på andra modersmål än svenska marginaliseras.¹¹ För att andra språk än svenska ska kunna uppfattas som funktionella krävs att barns användning av sina andra språk uppmärksammas och uppmuntras. Det sker exempelvis då det finns flera barn

⁴ Skollagen 2010:800, 1 kap. 4 §.

⁵ Skollagen 2010:800, 8 kap. 10 §.

⁶ Proposition 2009/10:165, *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*, s 351.

⁷ Skolverket (2017) *Skolverkets allmänna råd med kommentarer. Målpuppfyllelse i förskolan*.

⁸ Skolverket (2013) *Flera språk i förskolan – teori och praktik*. Stödmaterial.

⁹ Kultti, A. (2012) *Flerspråkiga barn i förskolan: Villkor för deltagande och lärande*.

¹⁰ Se bland annat Björk-Willén, P (2006).

¹¹ Kultti, A. (2012) *Flerspråkiga barn i förskolan: Villkor för deltagande och lärande*.

som talar samma språk på förskolan. För att inte marginalisera barn och deras språk, behöver alltså personalen uppmärksamma, uppmuntra och bekräfta dem.

Forskningen säger samtidigt att för att verkligen kunna utvecklas i ett språk, behöver den som ska lära sig det *språka* med människor som kan språket. Tvåspråkighetsforskaren Annick De Houwer framhåller att såväl enspråkiga som flerspråkiga barn både behöver höra och tala det språk som de ska lära sig. Språkutveckling sker på samma sätt för alla språk.¹² Språkande är ett begrepp som används i språkforskning för att beskriva kognitivt utmanande samtal eller rika informella samtal. Språkforskaren Tünde Puskás diskuterar *språkande* i förskolan. Det är en ”dynamisk aktivitet som görs i verbala interaktioner.” Hon säger att språkandet syftar på ”processen att skapa mening, forma kunskap och erfarenhet, där vikten läggs på att samspråka med hjälp av alla tänkbara resurser som barn och förskollärare har till hands.”¹³ Eftersom barn i dessa samtal både uttrycker sina åsikter och idéer anses samtalen påverka enspråkiga och flerspråkiga barns språkutveckling i positiv riktning.¹⁴

För att det ska vara möjligt för barn med annat modersmål än svenska att utveckla alla sina språk, måste barnen ges möjlighet att kommunicera inte bara på svenska utan även på sitt modersmål. Förhållandet mellan förskolans gemensamma språk och barnens olika språk problematiseras bland annat av Puskás.¹⁵ Strävan efter att inkludera andra språk, utöver det gemensamma språket, behöver enligt Puskás förstås utifrån tankar om bland annat språkets status.

Avgörande för barnens möjlighet att utvecklas inom alla sina språk är därför personalens förhållningssätt till barnens språk, vilket bland annat Skans sett i sina studier. När personalen har en vilja att lära sig ord på barnens andra språk visar det på en inkluderande syn på språk och kommunikation. Detta skapar en delaktig miljö.¹⁶ Ljunggren påpekar att förskolepersonalens sätt att organisera verksamheten påverkar barnens kommunikationsmöjligheter, och också att språklig nivå spelar roll.¹⁷ Ibland kan det vara en fördel att själv ha kommit längre än sin samtalspartner och bland kan det vara bra att befinna sig på samma nivå eller att kommunicera med någon som kommit längre i sin språkutveckling. Generellt finns det på förskolor en stor variation mellan hur långt olika barn kommit i sin språkliga utveckling och i sin kommunikation.

Skolinspektionen har idag ingen samlad bild av hur förskolan uppfyller detta uppdrag på verksamhetsnivå. Men myndighetens tidigare kvalitetsgranskningar har bland annat visat att personalen arbetar med att barn med flera språk får möjlighet att utveckla det svenska språket. Däremot beskrivs ett stort behov av att utveckla arbetet med barnens övriga språk.¹⁸ Personalen upplever svårigheter i arbetet när ingen i personalgruppen talar barnens språk. I granskningen lyftes också att förskolans personal behövde utveckla sin kunskap om hur de skulle kunna arbeta för att ta tillvara förskolan som kulturell och social mötesplats, det vill säga att inta ett interkulturellt förhållningssätt.¹⁹ Ytterligare ett resultat från en av granskningarna är att personalen upplever uppdraget att medverka till barnens modersmålsutveckling som en alltför svår uppgift och därför lämnar den till externa modersmålsstränare eller till barnens föräldrar.

---

¹² De Houwer, Annick (2009) *Bilingual First Language Acquisition*. Clevedon: Multilingual Matters.

¹³ Tünde Puskás (2013) Språk och flerspråkighet i förskolan. Ideologiska dilemman och vardagspraktik, s 50. I *Nationell förskola med mångkulturellt uppdrag*. Björk-Willén, Sabine Gruber och Tünde Puskás (red). Liber AB. Stockholm.

¹⁴ Puskás Tünde. (2013).

¹⁵ Puskas, T. (2014). Språk och flerspråkighet i förskolan. Ideologiska dilemman och vardagspraktik. kapitel 3 i Björk-Wilén, P., Gruber, S. & Puskas, T. (red), *Nationell förskola med mångkulturellt uppdrag*.

¹⁶ Skans, A. (2011). *En flerspråkig förskolas didaktik i praktiken*. sid. 123 f.

¹⁷ Ljunggren, Å (2013) *Barns kommunikation och förskolans erbjudanden*, sid. 91–105 i Pramling Samuelsson, I & Tallberg Broman, I. (red) *Barndom, lärande och ämnesdidaktik*.

¹⁸ Skolinspektionen (2012). *Förskola före skola – lärande och bärande*. Kvalitetsgranskningsrapport 2012:7.

¹⁹ Interkulturellt förhållningssätt kan beskrivas som att: *inta en pedagogisk hållning, där barns språkliga och kulturella tillhörighet tas tillvara, vilket leder till ett gränsöverskridande samspel. Det handlar om att som pedagog bidra till att alla får synas, bekräftas och mötas på ett positivt sätt i förskolan.*

En övergripande risk, om förskolan inte klarar sitt uppdrag, är att flerspråkiga barn inte får möjlighet att utvecklas och använda hela sin förmåga. Om flerspråkiga barn inte utvecklas i sina språk, kan det också innebära att de får svårare att tillgodogöra sig andra kunskaper. Detta gäller såväl kunskaper i förskolan som kunskaper längre fram i grundskolan. På grund av tidigare granskningars resultat att förskolan upplever svårigheter i att ta sig an uppdraget att arbeta med flerspråkiga barn, har det funnits anledning att granska hur förskolorna arbetar med detta i förskolans vardagliga verksamhet.

Kvalitetsgranskningens syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med denna kvalitetsgranskning är att granska om förskolan medverkar till att flerspråkiga barn utvecklas så långt som möjligt i sina språk. För att uppfylla detta syfte har Skolinspektionen granskat förskolornas arbete utifrån följande frågeställning:

Arbetar förskolorna för att stödja flerspråkiga barns språkutveckling?

Bakgrunden till denna frågeställning finns både i skollagens skrivning: *Förskolan ska medverka till att barn med annat modersmål än svenska får möjlighet att utveckla både det svenska språket och sitt modersmål* och läroplanens strävansmål att förskolan ska sträva efter att varje barn som har ett annat modersmål än svenska utvecklar sin kulturella identitet och sin förmåga att kommunicera såväl på svenska som på sitt modersmål.

Ovanstående frågeställning har brutits ner i två underfrågor:

1. *Finns strategier och förutsättningar på förskolan för att arbeta med flerspråkiga barns språkutveckling?*
2. *Uppmuntras och skapas möjlighet för flerspråkiga barn att använda svenska och sitt/sina modersmål i förskolans dagliga verksamhet?*

Avgränsningar:

1. Skolinspektionen har i denna kvalitetsgranskning valt att inte studera huruvida förskolorna arbetar för att flerspråkiga barn utvecklar sin kulturella identitet, utan avgränsat frågeställningarna till språk.
2. Barn med andra modersmål än svenska är en heterogen grupp. Förskolan har även ett särskilt uppdrag riktat mot barn som tillhör de nationella minoriteterna. Granskningen av förskolans arbete med flerspråkiga barns utveckling fokuserar inte särskilt på barn som tillhör de nationella minoriteterna. Detta med anledning av att syftet med språkstödet är olika.

Förskolorna arbetar väl med svenska men inte med andra modersmål

Av 34 granskade förskolor bedömer Skolinspektionen att 25 har en verksamhet som stimulerar och stödjer flerspråkiga barns kommunikations- och språkutveckling i svenska. Det innebär att personalen erbjuder barnen möjligheter att i den dagliga verksamheten möta och använda olika kommunikativa uttrycksformer. Vidare skapar de rika tillfällen för samtal, lyssnande, berättande och läsning och ger barnen möjlighet att uttrycka sig i andra skapande aktiviteter såsom bild, musik och dans. De skapar meningsfulla sammanhang utifrån barnens erfarenheter och intressen, och genom att stötta barnens ordförråd och talspråk. Vidare inspirerar de barnen att delta i kommunikation i gruppen.

Men av de granskade förskolorna är det bara 11 som bedömts uppmuntra flerspråkighet och skapa möjligheter att använda andra modersmål än svenska i den dagliga verksamheten. Detta innebär exempelvis att personalen uppvisar ett positivt förhållningssätt till flerspråkighet och aktivt stödjer användningen av barnens modersmål. Personalen verkar också aktivt för att samverka med föräldrar.

Vi har också granskat om personalen på förskolorna får förutsättningar att arbeta språkutvecklande, både med svenska och andra modersmål. Med förutsättningar menas bland annat att uppdraget är förankrat hos personalen, att personalen har kunskap om och har fått kompetensutveckling och att det finns tid för reflektion över förhållningssätt, erfarenhetsutbyte och gemensamt lärande. Detta kräver att förskolechefen aktivt arbetar för att säkerställa personalens kunskaper om arbetet med flerspråkiga barns språkutveckling och ser till att det finns tid till att förankra uppdraget i personalgruppen. Det är dock endast på 40 procent av förskolorna som Skolinspektionen har bedömt att förskolechefen har gett personalen förutsättningar och kunskap för att ha möjlighet att arbeta språkutvecklande i såväl svenska som andra modersmål.

En intressant iakttagelse är att givna förutsättningar spelar olika roll för språkutvecklande arbete i svenska och för detsamma inom andra modersmål. Trots relativt begränsade förutsättningar arbetar majoriteten av förskolorna språkutvecklande i svenska. När det kommer till arbetet med andra modersmål än svenska, får istället sämre förutsättningar stort genomslag för verksamheterna. Utan kunskap och stöd från förskolechefer blir personalen osäker på uppdraget, vilket får konsekvensen att de inte uppmuntrar flerspråkighet i någon större utsträckning.

Här följer först en beskrivning av förskolornas språkutvecklande arbete i svenska för flerspråkiga barn. Därefter kommer ett avsnitt om arbetet med andra modersmål än svenska.

Barnens språkutveckling i svenska stimuleras

Av 34 granskade förskolor bedömer Skolinspektionen att 25 har en verksamhet som stimulerar och stödjer flerspråkiga barns kommunikations- och språkutveckling i svenska. Personalen har i allmänhet god kunskap och erfarenhet av att arbeta språkutvecklande. De har dock inte alltid kunskap om särskilda strategier för arbetet med svenska som andraspråk. Istället sker arbetet med flerspråkiga barns språkutveckling inom ramen för arbetet med svenska för svenskspråkiga barn. De flerspråkiga barnen involveras här i helheten. Detta förhållningssätt uttrycks som att "vi jobbar lika med alla och vi arbetar inte specifikt med vissa barn." Personalen erbjuder här möjligheter för barnen att i den dagliga verksamheten möta och använda olika kommunikationsformer, såsom tal, sång, rim och ramsor, bild, musik, rörelse och drama. Personalen använder också språkutvecklande material i stor utsträckning. Det kan handla om att använda språk- och bildkort, flanosagor, böcker och spel.

På de förskolor som har bedömts stimulera de flerspråkiga barnens språkutveckling i svenska *stöttar personalen barnens ordförråd, talspråk och kommunikation* och de *utgår från barnens erfarenheter och intressen för att skapa meningsfulla sammanhang* för den språkliga utvecklingen. De *skapar också förutsättningar* för de flerspråkiga barnen att delta i kommunikation i gruppen. De tar vara på mötet med det enskilda barnet för att stimulera språkutveckling. Vid dessa förskolor är det vanligare att personalen arbetar språkutvecklande i strukturerade aktiviteter än i barnens egeninitierade lek. Men det finns också förskolor i granskningen där personalen deltar i barnens egeninitierade lek och då samtalar med barnen om aktiviteterna.

Granskningen visar också att personalen är lyssnande och har en kommunikativ inställning till barnen. De ger barnen möjlighet att i den dagliga verksamheten berätta, uttrycka egna ståndpunkter och kommunicera med de andra barnen och personalen.

Skolinspektionen bedömer dock att nio av de granskade förskolorna inte har en verksamhet som stimulerar och stödjer flerspråkiga barns kommunikations- och språkutveckling i svenska.

Nedan följer en beskrivning av verksamheten på de förskolor som arbetar medvetet med språkutveckling för flerspråkiga barn, bland annat genom att skapa meningsfulla sammanhang.

Barnens ordförråd, talspråk och kommunikation uppmuntras

Skolinspektionen kan konstatera att dessa 25 förskolors arbete med att stötta de flerspråkiga barnens ordförråd och talspråk genom olika metoder, såsom att benämna, upprepa och bekräfta, fungerar väl. För att få en djupare förståelse för språket, ser personalen till att skapa meningsfulla sammanhang tillsammans med barnen.

Personalen på förskolorna stöttar barnens ordförråd och talspråk, bland annat genom att hjälpa dem att sätta ord på det de vill uttrycka. De upprepar och förstärker barnens berättelser för att skapa förståelse. En personal uttrycker det så här: "Vi har också bestämt att vi benämner saker för vad de är. Vi säger inte bara 'kan du hämta pennan' utan 'kan du hämta den gula pennan som ligger överst på hyllan'."

Samlingen är en vanlig plats för språkutvecklande arbete. Följande är ett exempel på när personalen arbetar med att utveckla barnens ordförståelse och begreppsuppfattning. Personalen ställer frågor, repeterar, benämner och uppmuntrar. Hen har gömt ett paket och säger: *Kan du X beskriva för mig var paketet är gömt?* Barnet svarar: *Det är under de där grejerna.*

Personalen: *De där grejerna. Vad är det?*

Barnet: *Guldyget och de mjuka sakerna.*

Personalen till alla barnen: *Kan ni beskriva med fler ord var paketet ligger?*

Barn 2: *Det ligger på en platta av trä.*

Personalen: *Bra beskrivet. Men vad kallas den plattan av trä?*

Barn 2: *Bokhylla!*

Personalen: *Ja en bokhylla eller kanske bara en hylla eftersom det inte finns några böcker.*

Andra arbetsmetoder som framkommer i granskningen är att personalen arbetar med ljud för motorik och språkmelodin. Överlag använder förskolorna tecken och bild som stöd. Personalen förstärker ord och använder tecken för olika aktiviteter. "Oavsett vilket modersmål så är tecken ett bra sätt att arbeta på med språkutveckling", säger en av de intervjuade.²⁰ Tecknen används tillsammans

---

²⁰ TAKK, tecken som alternativ och kompletterande kommunikation.

med tal som stöd vid språkutveckling och på den nivå där eleven befinner sig. Det underlättar språkförståelse och lärande men även som ersättning för talat språk.²¹

Personalen utgår från barnens intressen och inflytande

Skolinspektionen konstaterar att personalen på de förskolor där arbetet med flerspråkiga barns språkutveckling i svenska fungerar väl, utgår från barnens intresse och inflytande i det språkutvecklande arbetet i svenska. Exempelen nedan visar hur viktigt det är att delta tillsammans med barnen i deras aktiviteter. På så sätt skapar personalen en förståelse genom att leken utgår från barnens intressen och kunskaper. I de exempel där personalen använder svenska tillsammans med andra modersmål som ett sätt att utveckla språket i svenska, visas också hur barn med andra modersmål kan bli delaktiga i aktiviteten. Nedanstående är ett exempel på när personalen utgår från barnens erfarenheter för att skapa ett meningsfullt sammanhang. Samtalet bygger på barnens delaktighet, men utvidgar också barnens ordförråd och resonemang:

En förskollärare sätter sig på en krokodil och frågar om barnen vill följa med på en resa. Barnen sätter sig framför och bakom pedagogen som säger: Vi ska åka till Afrika. Välj ett land som vi ska åka till! Somalia, ropar flera barn. Då åker vi, säger förskolläraren. Är ni redo? Hur åker man till Somalia, undrar hon. Barnen föreslår att man åker över flera länder: Danmark och Tyskland. Ett barn ropar: Upp till molnen! Nu tror jag vi ser Somalia, säger förskolläraren. Vad ser man i Somalia, undrar hon. Somalia-mammor, säger en flicka. Därefter fortsätter samtalet att handla om vad människor äter i Somalia.

I ett annat exempel tar personalen tillvara på tillfället att gå från det abstrakta till det konkreta. Personalen kopplar också resonemanget till en kontext som är väl känd för barnen. Under en promenad till skogen hittar barnen en nyckelpiga som alla blir väldigt förtjusta i. När ett barn petar lite hårt på den med en pinne säger en av personalen: "Kommer ni ihåg när vi sa att vi bestämmer över våra kroppar? Precis så är det med nyckelpigan. Den bestämmer över sin kropp."

Ovanstående exempel på hur personalen tillsammans med barnen skapar mening, går i linje med att "språkande" ska ses som en integrerad del av andraspråkutvecklingen genom att barn sinsemellan eller tillsammans med personal konstruerar mening.²²

På ett fåtal förskolor använder personalen barnens andra modersmål för språkutveckling i svenska. Ett sådant exempel är när en personal hjälper ett barn genom att instruera på svenska med stöd av ryska ord på saker och begrepp. Hen benämner pensel, färgen, händer, papper och papprets färg på både ryska och svenska. På ytterligare en annan förskola uppmuntrar personalen barnen att använda det språk som de känner sig mest bekväma med i den aktuella situationen. Ett tredje exempel är användningen av språkappar²³ med barnen. Främst vänder sig aktiviteten till de barn som har det aktuella modersmålet, men även de andra barnen är mycket intresserade. Vi observerar ett tillfälle då personalen är omringad av barn som tycker att det är roligt med det nya språket. På skärmen kommer det upp bilder på instrument, djur och frukter varpå orden läses upp på det aktuella språket. Därefter säger personalen ordet på svenska.

Personalen skapar förutsättningar för språkutveckling

Granskningen visar också att personalen skapar förutsättningar för att stimulera och inspirera de flerspråkiga barnen till att delta i kommunikation, både i grupp och enskilt. På de förskolor som Skolinspektionen har bedömt ha en verksamhet som stimulerar flerspråkiga barns språkutveckling, delar

²¹ <https://www.spsm.se/stod/specialpedagogiskt-stod/sprak-och-kommunikation/alternativ-och-kompletterande-kommunikation/manuell-och-kroppsnaara-akk2/tecken-som-akk/>

²² Skolverket (2013) *Flera språk i förskolan. Teori och praktik*. Stödmaterial, s 10.

²³ Digital media för språkutveckling.

personalen in barnen efter behov och i meningsfulla sammanhang. Exempelvis delas barnen in i grupper vid språksamlingar och temaarbeten, men också vid tillfällena för musik, dans, rörelse och aktiviteter med färg och lera. Personalens tankar med mindre gruppkonstellationer var att bidra till en lugnare lärmiljö och bättre språkutvecklande förutsättningar, med syftet att göra barnen mer delaktiga i de språkliga aktiviteterna. Det finns exempel på förskolor som delar in barnen i grupper där de kan olika mycket svenska, för att stimulera till språkutveckling. Andra förskolor delar in barnen i grupper efter deras intresse.

Vi ser flera exempel på hur personalen använder matsituationer för att samtala med barnen. På en av förskolorna deltar Skolinspektionen vid lunchen, och observerar då en lyhörd personal som följer upp barnens tankar och frågor. Ett barn vill pausa från att äta och hellre ägna sig åt ramsor, vilket personalen bejakar. Barnet bestämmer ramsa och de andra barnen och de vuxna följer med i ramsan. Efter att flera av barnen har fått välja ramsor, är det dags att äta igen.

Alla förskolor uppmuntrar inte barnens språkutveckling i svenska

En fjärdedel av de granskade förskolorna bedöms dock inte ha en verksamhet som stimulerar och stödjer flerspråkiga barns kommunikations- och språkutveckling i svenska. På dessa förskolor tar inte förskolechefen ansvar för det språkutvecklande arbetet i tillräcklig utsträckning, vilket bland annat visar sig i att personalen inte får kompetensutveckling eller ges tid för gemensam planering eller diskussion om hur de ska stödja de flerspråkiga barnen. Personalen uppger här att de saknar förskolechefens stöd och att de har tappat motivationen för förändring. I vissa fall kan denna uppgivenhet bero på återkommande chefsbyten och personalomsättning. Detta får konsekvenser för barnen som inte får möjligheter att utvecklas i svenska.

I vissa fall finns det strategidokument på huvudmannanivå, men förskolechefen har inte aktivt implementerat och förankrat dessa på förskolorna. Personalen har därför inte haft möjlighet att gemensamt skapa sig en förståelse för flerspråkiga barns språkutveckling eller hitta former och metoder för arbetet.

I våra observationer ser vi att personalen på dessa förskolor inte kommunicerar med barnen i någon större utsträckning och inte heller aktivt stöttar deras ordförråd och talspråk. Personalen bjuder inte in till utvecklande samtal utan pratar övervägande med tillsägelser och uppmaningar. Istället för att delta i och uppmuntra en pågående kommunikation, tystas den ner av personalen, exempelvis genom att mitt i samtalet be barnen att äta istället. Det finns också exempel på observationer på förskolorna som visar att flerspråkiga barn med lite kunskap i svenska språket, sitter tysta vid matbordet utan att bjudas in i samtal av personalen.

Skolinspektionen kan konstatera att på de förskolor som i låg grad arbetar språkutvecklande behöver förskolechefen ta sitt ansvar så att barnen får möjlighet utvecklas i svenska.

Förskolor behöver uppmuntra användningen av andra modersmål än svenska

Av 34 granskade förskolor bedömer Skolinspektionen att 23 i låg eller ganska låg grad arbetar med att uppmuntra och skapa möjlighet för flerspråkiga barn att använda modersmålet i den dagliga verksamheten. När det gäller förskolans uppdrag att sträva efter att varje barn som har ett annat modersmål än svenska utvecklar sin förmåga att kommunicera på sitt modersmål, visar granskningen att uppdraget inte är förankrat hos personalen. Strategier saknas, personalen saknar kunskap och de behöver utveckla ett mer medvetet arbetssätt. Det är vanligt på de granskade förskolorna att tid för reflektion och lärande prioriteras bort. Vidare behöver befintliga stödfunktioner i högre grad användas för att stödja flerspråkiga barns språkutveckling och även föräldrar behöver uppmuntras att bli mer delaktiga.

Granskningen visar att personalen tycker att uppdraget är svårt. De har inte metoder för arbetet och de känner sig osäkra i sitt förhållningssätt. Resultatet av denna granskning styrks av andra undersökningar från Skolinspektionen. Myndighetens enkät till förskolepersonal visar att 40 procent av den tillfrågade personalen uppger att det språkutvecklande arbetet med andra modersmål än svenska fungerar dåligt.²⁴

Denna granskning visar också att på de 11 förskolor där personalen uppmuntrar flerspråkighet genom syras verksamheten av ett medvetet förhållningssätt till flerspråkighet. Personalen har kunskap och tid för gemensamt lärande, ofta finns det flerspråkig personal och ibland andra språkstödjare på förskolan. Personalen har också ofta ett gott samarbete med föräldrar.

Granskningens resultat kommer här att beskrivas utifrån fem huvudsakliga områden som kännetecknar flertalet av de granskade förskolorna:

- Uppdraget har inte förankrats och strategier saknas
- Den pedagogiska personalens kunskap och kompetens behöver förstärkas
- Ett mer medvetet språkutvecklande arbetssätt behöver utvecklas
- Stödfunktioner används i liten utsträckning för att stödja de flerspråkiga barnen
- Samarbetet med föräldrar kan förbättras

Centralt i beskrivningen är förskolorna som inte har en fungerande verksamhet, och vad det får för konsekvenser för verksamheten och barnen.

Uppdraget har inte förankrats och strategier saknas

Kvalitetsgranskningens visar att uppdraget inte är förankrat på tre femtedelar av förskolorna. På dessa förskolor saknas implementerade styrdokument. Det finns inga riktlinjer eller strategier för hur läroplanens mål ska omsättas i den dagliga verksamheten. På vissa av dessa förskolor finns det riktlinjer på förskolan eller från huvudmannen, men de används inte i någon större utsträckning i praktiken. De har inte implementerats eller förankrats på förskolan.

Personalen på dessa förskolor beskriver genomgående att de tycker att det är "svårt" att arbeta språkutvecklande med andra modersmål än svenska. Så här säger en av de intervjuade: "Det är ett svårt uppdrag. Det är ju många språk vi inte kan. Om man inte är stark i språken så är vi osäkra på att använda dem, därför gör vi inte det så mycket." Det här citatet från en av förskolorna speglar en känsla och inställning hos många av de intervjuade. Läroplansuppdraget upplevs av personalen som för stort eftersom de inte getts möjlighet att förstå det fullt ut. Personalen ställer frågor till oss vid intervjuerna om hur de kan arbeta med modersmål utan att kunna språken själva. Att personalen inte kan barnens alla språk upplevs som ett stort hinder för personalen. Som nämnts i inledningen har Skolinspektionen funnit samma uppfattning i tidigare granskningar. Det framkom bland annat att personalen tyckte att de inte kunde arbeta med modersmål som de själva inte kunde prata.²⁵

Den osäkerhet som kommer till uttryck hos personalen handlar ofta om vad som är rätt och vad som är fel när det kommer till att låta flerspråkiga barn och personal prata andra språk med varandra än svenska. Frågor som "är det rätt att låta barnen prata modersmål med varandra?" och "ska personalen prata andra språk än svenska med barnen?" återkommer i intervjuerna. På en förskola säger personalen i intervjun: "Vi hindrar det inte så länge det inte utestänger andra." En anledning som hålls fram till att andra språk än svenska inte bör talas för mycket på förskolan, är att inte barn eller personal ska

²⁴ Förskoleenkäten till personal besvarades av 7 037 anställda inom 865 förskolor.

²⁵ Skolinspektionen (2012) *Förskola före skola – lärande och bärande*. Kvalitetsgranskningsrapport 2012:7.

känna sig utanför. Det förekommer också att personalen uttryckligen säger att det inte är bra om flerspråkig personal pratar sina modersmål med barnen, med förklaringen att barnen i så fall inte utvecklar svenska språket.

Återkommande framhåller alltså de intervjuade att de inte kan barnens olika modersmål, vilket får till följd att de inte stimulerar och uppmuntrar användningen av dem. Detta kan kopplas till läroplanen, som förskolans personal behöver tolka: "Förskolan ska sträva efter att varje barn som har ett annat modersmål än svenska utvecklar sin kulturella identitet och sin förmåga att kommunicera såväl på svenska som på sitt modersmål."²⁶ Skolinspektionen menar att förskolan kan bidra till att barnen utvecklar sin förmåga att kommunicera genom att uppmuntra och skapa möjligheter för barnen att både använda svenska och andra modersmål. Att språken förekommer i för barnen meningsfulla sammanhang, gynnar språklig utveckling. Dessutom är uppmärksamhet och bekräftelse av andra modersmål än svenska ett sätt att motverka marginalisering av barnens språk. Istället behöver personalen se språken som en tillgång, vilket till exempel görs genom att bekräfta barnen och deras modersmål i relation till de övriga barnen i barngruppen.²⁷ Men för att detta ska ske, krävs att läroplansmål och eventuella lokala styrdokument är implementerade och förankrade på förskolan.

På majoriteten av de förskolor som Skolinspektionen har bedömt ha ett arbete som stödjer flerspråkiga barns språkutveckling i andra modersmål än svenska, finns det däremot prioriterade mål, handlingsplaner eller andra riktlinjer för arbetet. Det kan handla om lokala styrdokument genom vilka huvudmannen styr och leder arbetet. Strategier eller handlingsplaner fungerar här som styrmedel för förskolechefen, genom att de beskriver uppdraget och hur det ska utföras på förskolan. På så sätt kan förskolechefen säkerställa att personalen har kunskaper om såväl uppdrag som metoder och verktyg.

Avgörande är dock inte att det finns lokala styrdokument, utan att de är förankrade på förskolan. Detta blir tydligt på de förskolor som har ett fungerande språkutvecklande arbete. Ibland har förankringen genomförts genom att representanter från förskolorna har deltagit i att ta fram dessa måldokument och strategier, ibland är de en del av ett övergripande värdegrundsarbete med utbildning för förskolepersonalen. Dessa större satsningar formuleras med deviser eller visioner som "att se flerspråkighet som en tillgång", som en förskolechef beskriver målarbetet. Andra exempel är huvudmän som har initierat "interkulturellt arbetssätt".²⁸ Det finns här alltså goda intentioner hos huvudmän och förskolor att arbeta med flerspråkighet.

Kunskap och kompetens behöver förstärkas

På tre femtedelar av de granskade förskolorna har personalen i liten utsträckning fått kompetensutveckling i språkutvecklande arbetssätt eller flerspråkighet. Utan kunskap bekräftar inte personalen användningen av olika språk i den dagliga verksamheten och de har inte de verktyg som de skulle behöva för ett språkutvecklande arbete. På dessa förskolor reflekterar inte heller personalen över eller kritiskt granskar sitt eget förhållningssätt. Vid ytterligare en del förskolor håller personalen fram att de också saknar tillräcklig motivation för att ta till sig stödmaterial och ny forskning.

Granskningen visar vidare att personalen inte tycker att insatser som handlar om språkutveckling prioriteras på förskolorna. Även på de förskolor där personalen har fått viss kompetensutveckling har denna mer handlat om kultur, värdegrund och bemötande än om språkutvecklande arbetssätt. Skolinspektionen kan här konstatera att den kompetensutveckling som förskolepersonalen ges, borde kompletteras med fortbildning om flerspråkiga barns språkutveckling.

²⁶ Läroplan för förskolan Lpfö 98. Reviderad 2016, s 10.

²⁷ Se exempelvis Kultti A. (2012) *Flerspråkiga barn i förskolan. Villkor för deltagande och lärande.*

²⁸ Se exempelvis Stier (2016) *Att arbeta med vär(l)den i förskolan. (2016) I: Omsorg. I en förskola på vetenskaplig grund.* Ridersporre Bim & Barbro Bruce (red).

Granskningen visar att personalen på flera förskolor visserligen har fått viss kompetensutveckling, exempelvis genom stödmaterial från Skolverket, men de har inte alltid fått möjlighet att fördjupa sitt lärande. Därmed har kunskapen många gånger inte fått fäste i personalgruppen och därför inte påverkat arbetsmetoder eller förhållningssätt. Det har på dessa förskolor inte skett något gemensamt lärande som genomsyrar verksamheten. Personalen framhåller att tiden används till annat.

Ett positivt förhållningssätt till flerspråkighet är vidare en grundförutsättning för det språkutvecklande arbetet på förskolan. Både för att skapa ett öppet och positivt förhållningssätt och för att fördjupa personalens kunskap, behövs det gemensamma tillfällen för reflektion och lärande. Det är nödvändigt för verksamheten att förskolechefen ser till att ge personalen tid och möjlighet till detta. Forskning visar att organisation och arbetsklimat är avgörande för mottagandet och genomförandet av exempelvis läroplansmål. Forskarna Hargreaves och Fullan har utvecklat teorier om hur detta ser ut i skolan, som även går att tillämpa i tolkningen av förskolan.²⁹ Med organisation och arbetsklimat menas exempelvis att personalen får förutsättningar att tillsammans läsa, diskutera och på ett öppet sätt ta till sig, formulera och omformulera läroplanens innehåll, det vill säga att det finns förutsättningar för en lärande och samverkande organisation.

Skolinspektionens tidigare granskningar har genomgående visat på att förskolepersonal efterfrågar mer tid för reflektion om sitt arbete. Med reflektionstid avses vanligtvis kontinuerlig och återkommande tid för att ensam eller tillsammans med kollegor reflektera över bemötande och hantering av olika situationer i barngruppen. Denna reflektionstid är helt nödvändig för att kunna förändra sin pedagogiska praktik på ett meningsfullt sätt.³⁰

På de förskolor som uppmuntrar andra modersmål än svenska, är det vanligare att personalen tillsammans diskuterar sitt förhållningssätt till flerspråkighet och att detta har skapat en positiv grund att stå på. Förskolechefen har här ofta sett till att personalen återkommande reflekterar, diskuterar och lär gemensamt i personalgruppen. Ett sådant exempel i granskningen är det kollegiala lärande och erfarenhetsutbyte som en huvudman initierat i och med de lärgrupper som startats för alla förskolor i kommunen. I dessa lärgrupper sker ett erfarenhetsutbyte mellan förskolor och också ett gemensamt lärande som förenar alla förskolor hos huvudmannen.

På de förskolor där personalen både har fått kompetensutveckling och tid för gemensamt lärande, skapas en inställning till uppdraget som beskrivs så här: "Det inte ska vara konstigt att vi pratar andra språk också" och personalen framhåller att förskolan kontinuerligt arbetar med att stärka barnens identitet. De beskriver att detta i praktiken innebär att de sjunger sånger och läser sagor på barnens olika modersmål, och samtidigt skapar intresse hos de barn som inte har samma modersmål. Personalen beskriver här att de har en gemensam bild av hur uppdraget ska omsättas i praktiken.

Ett öppet förhållningssätt och kunskap om uppdraget leder till att personalen uppmuntrar användningen av olika språk. Vid en av de granskade förskolorna kallar personalen detta för "ett gemensamt språkligt förhållningssätt", vilket de definierar som att vara nyfikna. Personalen visar intresse för barnens språk och uppmuntrar barnen att använda dem. Detta slags synsätt genomsyrar förskolornas dagliga arbete. Följden av ett positivt förhållningssätt är ett reflekterat och medvetet arbetssätt. Personalen är nyfikna, öppna och känner sig delaktiga.

---

²⁹ Hargreaves A & Michael Fullan (2012). *Professional Capital Transforming Teaching in Every School*. Routledge. London and New York.

³⁰ Skolinspektionen (2017), s 17. *Delrapport II. Förskolans kvalitet och måluppfyllelse*. Rapport.

Det språkutvecklande arbetssättet behöver utvecklas

På de förskolor som vi har bedömt i låg eller ganska låg grad uppmuntrar de flerspråkiga barnens språkutveckling i andra modersmål än svenska, saknas personalens aktiva stöd i språken. På dessa förskolor förekommer det inte alls eller mycket sällan tillfällen då barn och personal kommunicerar på andra modersmål än svenska. Vid samlingar sjunger personalen och barnen inte sånger eller räknar tillsammans på olika språk. Trots att det finns barn som talar samma språk, delar personalen inte in dem i grupper så att de kan prata med varandra. De uppmuntrar inte heller barnen att använda modersmål med varandra vid måltider. Skolinspektionen har i tidigare kvalitetsgranskningar om förskolan uppmärksammat att måltiden inte används för dialog och samtal i syfte att stimulera barns lärande, utan istället till stora delar bestått av uppmaningar och tillsägelser. "Det primära är här att det ska vara lugnt vid borden och att barnen ska äta maten."³¹

Personalen på majoriteten av dessa förskolor är dock positiv till flerspråkighet och uttrycker till exempel att barnen behöver sina modersmål för sin identitet och självkänsla. Men samtidigt interagerar inte personalen med barnen i någon större utsträckning, exempelvis när barnen sjunger sånger eller pratar med varandra på sina respektive modersmål. Ibland förekommer det att personalen frågar vad något heter på barnens språk.

Däremot på de förskolor som bedömts ha ett väl fungerande språkutvecklande arbete i andra modersmål än svenska, har personalen både strategier och metoder för arbetet. De benämner regelbundet ord och händelser på olika språk. De använder andra modersmål än svenska regelbundet, vid rutinsituationer, måltider, samlingar och i barnens egen lek. Det finns ofta ordlistor uppsatta på väggarna för olika språk. Personalen använder sånger, rim och ramsor på barnens olika modersmål, vilket bekräftar deras språkliga bakgrund och uppmuntrar barnen att känna sig positiva till alla sina språk. Förutom att sjunga sånger, räkna och läsa sagor på olika språk, använder personal också ibland informations- och kommunikationsteknik (IKT). Exempelvis får barnen använda appar för att prata om ord på sina modersmål.

Liksom i arbetet med svenska för flerspråkiga barn, är samlingen en plats för arbete med andra modersmål. Vid exempelvis en samling som vi deltar i, räknar alla barn och vuxna på italienska, sjunger på svenska och säger god morgon på flera av barnens språk. Ett barn får lära de andra att räkna till tio på ett av hennes modersmål. På en annan av de granskade förskolorna där alla barn och all personal är flerspråkig, sjunger de tillsammans på olika språk, som svenska, turkiska, arabiska och somaliska. De övar för att sjunga för sina föräldrar och det märks att de gör detta ofta och mycket, eftersom alla barn sjunger högt och kan texterna.

Till skillnad från de förskolor som beskrevs tidigare och som inte uppmuntrar flerspråkighet, är inte personalen här rädd för att låta olika språk ta plats tillsammans. Så här uttrycker personalen detta på en av de granskade förskolorna:

Vi vill ju att alla ska känna intresse för språket. Genom att lyfta fram barnens modersmål, sjunga sånger och läsa sagor på både svenska och barnets språk, försöker vi skapa intresse hos de andra barnen. Vi försöker hitta en balans och skapa intresse för ett språk utan att andra barn känner sig utanför. Vi hjälper barnen att förstå varandra om barn från ett land pratar med varandra och andra barn inte förstår.

Forskningen framhåller betydelsen av meningsfulla sammanhang för språkutveckling.³² Personalen på de förskolor som bedömts ha ett väl fungerande språkutvecklande arbete, beskriver att de arbetar för att få barnen att känna sig delaktiga. Ibland får barnen agera "tolkar", vilket innebär att de översätter

³¹ Skolinspektionen (2017), s 17. *Delrapport II. Förskolans kvalitet och måluppfyllelse*. Rapport.

³² Se exempelvis Kultti 2014.

till andra barn som då slipper känna sig utanför. Ett annat sammanhang är matsituationen. Här har vi observerat hur barn och personal tillsammans försöker hitta ord på olika språk.

Ett sätt att utforma meningsfulla språkutvecklande sammanhang är att utgå från barnens intressen och individuella utgångspunkter, vilket kan göras genom att kartlägga barnens språk och erfarenheter genom språkdomäner eller språksamtal. Det går till så att personalen vid inskolningen fångar upp barnets bakgrund, språkliga erfarenheter och i vilka kontexter som barnet använder svenska och sina modersmål. På några av förskolorna följer personalen upp detta vid utvecklingssamtalen. På andra förskolor tar personalen istället reda på barnens intressen och behov genom att kontinuerligt observera och dokumentera, men också genom att reflektera tillsammans med barnen och med varandra. Personalen säger på en av dessa förskolor att de är ”inlyssnande i stunden” och utgår sedan från barnens intressen i planeringen.

Som visats i kapitlet om språkutvecklande arbetssätt i svenska, använder förskolorna gärna tecken som alternativ kommunikation (TAKK). Även bildstöd är ganska vanligt. Dessa kommunikationsmedel är viktiga stöd och verktyg för personalen när de inte kan barnens modersmål. Detta är ett arbetssätt som även återfinns på de förskolor som i låg utsträckning arbetar språkutvecklande i andra modersmål än svenska. På de förskolor som har flerspråkig personal blir alternativ kommunikation en hjälp, medan det på förskolor som inte har flerspråkig personal och många flerspråkiga barn, istället blir ett helt nödvändigt stöd. Ibland är det också det enda stödet.

Stödfunktioner används i liten utsträckning

På de 23 förskolor som inte har en verksamhet som uppmuntrar andra modersmål än svenska, saknas också ofta organisatoriska förutsättningar som språkstödjare och andra stödjande resurser. I vissa fall finns sådana resurser att tillgå hos huvudmannen, men då känner ofta personalen inte till det. I några kommuner där de granskade förskolorna ligger har modersmålsstödet organiserats om, vilket har lett till stora förändringar för förskolorna. Tidigare organiserades det så att modersmålsstödjare kom till förskolorna för att ge stöd, antingen enskilt eller i grupp. Men när kommunerna organiserade om, inbar det för vissa förskolor att personalen kände sig lämnade med ett nytt uppdrag som de inte förstod. Personalen beskriver i vår granskning att de kände sig ensamma, handfallna och utan kunskap. På en förskola uttrycker en förskolechef det så här: ”När man tog bort modersmålspedagogerna blev pedagogerna förtvivlade. Och jag känner att det är svårt att veta hur man ska stödja språkutveckling på deras språk.” På andra förskolor har personalen försökt anpassa sig, utan att riktigt ha kunskap om hur. Så här säger en personal: ”Det blir så annorlunda när vi själva ska ha det istället för en modersmålspedagog. Man lägger manken till i svenskan, jag kan inte börja prata turkiska, men jag uppmärksammar barnen att prata.”

I vissa kommuner har omorganiseringen lett till ny verksamhet med språkstödjare som kommer till förskolorna och deltar i verksamheten. Det kan också ha lett till att personalen får göra beställningar efter behov. Men i de fall där personalen upplever att de har fått ett nytt uppdrag, har kommunikationen och informationen från huvudman till verksamhet inte fungerat. Detta gäller också hur personal kan använda resurser som arbetar med andra språkliga uttryck såsom bild, drama och musik.

Kommunikationen har också visat sig brista i andra avseenden. På ett par förskolor har förskolechefer lyft en problematik som de upplever i relation till de modersmålsstödjare som kommer till förskolorna. Förskolecheferna menar att de tycker att det är besvärligt att de inte förstår vad modersmålsstödjarna säger till barnen, och säger sig vara oroad för att det kan röra sig om sådant som inte är förenligt med demokrati och jämställdhet. Denna uppfattning kan bero på att det har uppstått en brist på förtroende och kanske har uppdraget inte tydliggjorts. Det är förskolechefers ansvar att både förmedla uppdraget och att skapa förtroende mellan ordinarie personal och den personal som är tillfälligt i verksamheten. Om de inte har förtroende för att personerna förmedlar de ideal förskolan står för, behöver förskolechefen se till att förankra uppdraget så att det blir tydligt för alla.

Skolinspektionen vill också betona att om personalen på förskolorna ska kunna använda olika pedagogiska resurser behöver huvudmannen informera om detta på ett sätt som gör att personalen vet hur de ska gå till väga, men också vad som är syftet med till exempel omorganisationer. Förskolechefen har här stort ansvar för att information och kommunikation mellan olika nivåer i styrkedjan fungerar.

De förskolor där personalen uppmuntrar flerspråkighet, visar på flera framgångsrika sätt att organisera verksamheten. Det handlar om att personalen använder olika slags stödfunktioner såsom språkstödjare, språkpraktikanter och språkhandledare men också resurser som arbetar med andra kommunikativa uttryck som bild, musik och drama. Personer som pratar samma språk som barnen kan ibland vara en nödvändighet, ibland en bra tillgång. Ofta fungerar en verksamhet genom att personalen bekräftar barnen genom att stimulera och uppmuntra användningen av andra modersmål än svenska, trots att de inte behärskar språket. Bland annat motverkar personalen då marginalisering av barnens språk.

Ett exempel på hur personal och språkstödjare samverkar hämtas här från en av de granskade förskolorna. På denna förskola fungerar en i personalgruppen också som språkstödjare i ett av de språk som pratas på förskolan. I både strukturerade aktiviteter och i den av barnen egeninitierade leken, samarbetar språkstödjaren och den övriga personalen genom att instruera barnen på både modersmål och svenska. Personalen använder också tecken och bilder som stöd för att förstärka det talade språket. Vid ett tillfälle observerar vi en lek på förskolan. Språkstödjaren förklarar regler på modersmålet och handleder barnen så att de förstår och kan delta i leken. Samtidigt befäster de ord och begrepp på både svenska och modersmål.

Hos en del huvudmän i granskningen finns det språkhandledare att tillgå. De används som tolk på förskolorna och deltar i verksamheten genom att till exempel läsa sagor för barnen tillsammans med den ordinarie personalen. På en av förskolorna läser de något som kallas tvillingböcker. Personalen och språkhandledaren läser då sagan parallellt, en sida på svenska, en sida på det aktuella modersmålet. Alla barn deltar i den här aktiviteten och personalen berättar att det på så sätt skapas ett intresse hos barnen för varandras språk. Barnen lyssnar tillsammans och ställer frågor som besvaras på olika språk. Aktiviteten föregås av att språkhandledaren och den ordinarie personalen tillsammans planerar hur den ska gå till och vilka böcker som de ska läsa. Också språkpraktikanter används på liknande sätt.

Dessa exempel visar hur språkpedagoger eller språkpraktikanter kan användas i den dagliga verksamheten. Här ser vi hur de flerspråkiga barnen då ges möjlighet att utvecklas i både svenska och sina modersmål.

Samarbetet med föräldrar kan förbättras

I det språkutvecklande arbetet med flerspråkiga barn, är samarbetet med föräldrar en viktig framgångsfaktor. Det framkommer tydligt på de förskolor i granskningen som har ett väl fungerande språkutvecklande arbete i andra modersmål än svenska. En avgörande faktor som lyfts fram är trygghet, för både föräldrar och barn. Personalens inställning är positiv och inbjudande: "Man skolar inte bara in barnen, utan även deras föräldrar. Är föräldrarna trygga med oss så mår barnen bra." Trygghet ses här som ett led även för språkutveckling.

En bra relation med föräldrar handlar bland annat om att personalen informerar om förskolans verksamhet och om att de samtalar med föräldrarna om barnens intressen och vilka språk de använder. En förutsättning för samarbete är att personalen kan kommunicera med föräldrarna. På de förskolor med många flerspråkiga barn vars föräldrar inte talar svenska, blir den nödvändiga kommunikationen särskilt avgörande. Flera av de intervjuade förskolecheferna berättar om hur de försöker rekrytera flerspråkig personal som också har goda kunskaper i svenska. Men på vissa förskolor är det svårt att hitta personal som både är flerspråkig och utbildade till förskollärare. Förskolechefer som ändå har lyckats med detta, framhåller att flerspråkig personal är en framgångsfaktor för kommunikationen. Framför allt leder även flerspråkig personal, enligt dem, till tryggare föräldrar.

På de förskolor där personalen i låg eller ganska låg grad uppmuntrar andra modersmål än svenska, finns en osäkerhet hos personalen även i mötet med föräldrar. Redan vid information och inskolningssamtal uppstår kommunikationsproblem. Genomgående på de förskolor som inte uppmuntrar barnens alla språk, uttrycker personalen en vilja att samarbeta mer med föräldrarna, men samtidigt att de saknar tillräcklig kunskap för att kunna genomföra detta. Det uttrycks som att det som personalen har pratat om, inte har blivit av.

Personalen säger att de tycker att det är svårt att veta *hur* de ska prata med föräldrarna. Detta blir tydligt på en av förskolorna där de intervjuade berättar om svårigheten att kartlägga barnens bakgrund. Här har många av barnen flytt från krig och personalen uttrycker en rädsla för att samtala med föräldrarna om detta, eftersom de inte vet hur de ska göra och säger sig sakna kunskap om traumahandtering. Svårigheten att kommunicera tycks bero på att föräldrar och personal har olika erfarenheter och också på språkförbistring. Givetvis möts personalen och föräldrarna utifrån olika erfarenheter, men för att det inte ska leda till distans och de svårigheter som framkommer i granskningen, behöver personalen utbildning och stöd i detta.

Det är inte bara kommunikationen som utgör ett dilemma för personalen som upplever att det är svårt att arbeta med andra modersmål än svenska. Än oftare beskriver de intervjuade att det finns en intressekonflikt mellan förskolan och föräldrar. Denna sägs innebära att medan förskolan säger sig förespråka att barnen ska prata modersmål också i förskolan, vill föräldrarna att förskolan helt koncentrerar sig på att barnen lär sig svenska. Dessa olika förväntningar på vad förskolan ska ge leder till svårigheter för personalen att nå föräldrarna, och ibland känner de sig direkt motarbetade. På en förskola uttrycks detta så här: "Vi har föräldrarna – en klar majoritet – mot oss i arbetet med flerspråkighet eftersom de inte vill att vi ska uppmärksamma barnens andra språk." På en annan förskola uttrycks det så här: "De säger att 'vi har kommit hit nu och försöker anpassa oss till svenska kulturen och traditioner'." Det är viktigt att påpeka att föräldrarna behöver ges en reell möjlighet till inflytande.³³ För att det ska bli möjligt, behöver förskolan se till att möta föräldrarna med respekt och med dialog.

Dessa beskrivningar av dilemman i kommunikationen med föräldrar, visar på ett gap som personalen på de granskade förskolorna har svårt att överbrygga. Personalen har ett stort ansvar att informera föräldrarna om förskolan, men informationen blir lidande när kommunikationen inte fungerar. På de förskolor som lyckas bättre än andra med att kommunicera med föräldrarna, har personalen försökt använda olika strategier. De har exempelvis flera uppföljningssamtal efter inskolning eller utvecklingssamtal med syfte att förstå barnet, där föräldern blir delaktig i kommunikationen. Visserligen finns det svårigheter även på dessa förskolor, men här har man ofta lyckats överbrygga dessa. Exempelvis uttrycker personal att det ibland är svårt att få föräldrarna till information på förskolan, men att de har löst det genom att bjuda in till fest. Då brukar föräldrar komma, säger de, och berättar vidare att de då gärna inleder festen med information.

Det finns också förskolor i granskningen som når ut till föräldrarna på en mer praktisk nivå, och som samarbetar med föräldrarna genom att involvera dem i arbetet. Exempel på detta är när personalen bjuder in föräldrar att vara delaktiga genom att översätta sånger och sagor och skriva informationsskyltar på olika språk eller läsa samma böcker hemma som förskolan läser på svenska. Några låter föräldrar läsa in sagor på sina språk och berätta om barnens kulturer. Förskolan bjuder in föräldrar för att berätta om de länder som de kommer ifrån och har visningsdagar för alla barn, som då tar med leksaker hemifrån. Det är här viktigt att framhålla betydelsen av att reflektera över arbetssättet så att det inte leder till att barnen kategoriseras utifrån exempelvis ursprung eller som annorlunda. Barn och föräldrar behöver istället ses som en tillgång och som en del av hela sammanhanget.

Skolinspektionen menar att det är en framgångsfaktor att ha ett gott samarbete med föräldrarna. Det är betydelsefullt för detta samarbete att ha ett reflekterande förhållningssätt till barnens språk och

---

³³ Skolverket (2017) *Allmänna råd med kommentarer. Måluppfyllelse i förskolan.*

kultur. Det är viktigt att ha en gemensam syn och ett medvetet förhållningssätt till uppdraget, vilket bland annat kan innebära att personalen granskar sina egna föreställningar om språkutveckling i barnens modersmål. Men ibland kan det också finnas ett behov av att rekrytera flerspråkig personal, både för att underlätta kommunikationen och för att fördjupa barnens språkutveckling. Kommunikation och ett bra samarbete med föräldrar leder till trygghet. En god relation med föräldrarna leder till trygga barn, vilket är en förutsättning för lärande.³⁴

---

³⁴ Bruce, Barbro (2016) Omsorgsfullt samspråkande. I *Omsorg i en förskola på vetenskaplig grund*. Bim Riddersporre & Barbro Bruce (red). Natur och Kultur.

Avslutande diskussion

Flerspråkiga barn är en stor grupp i Sverige idag. Ungefär vart femte förskolebarn talar både svenska och annat modersmål. Eftersom språken har stor betydelse för barnens möjligheter till fortsatt lärande i utbildning och arbete, är det viktigt att förskolan medverkar till flerspråkiga barns utveckling i såväl svenska som andra modersmål. Skolinspektionens tidigare granskningar har visat att förskolor har haft svårigheter att stödja flerspråkiga barns språkutveckling. Syftet med denna granskning har därför varit att belysa hur väl förskolan lyckas med detta uppdrag. Ungefär tre fjärdedelar av förskolorna i denna kvalitetsgranskning uppmuntrar flerspråkiga barns språkutveckling i svenska. Men granskningen visar att två tredjedelar av förskolorna inte uppmuntrar och skapar möjlighet för flerspråkiga barn att använda sitt eller sina modersmål i förskolans dagliga verksamhet. Granskningen visar också att personalen på tre av fem granskade förskolor inte heller ges förutsättningar i form av ett förankrat uppdrag, kompetensutveckling eller tid och möjlighet för gemensamma erfarenhetsutbyten. Här har förskolechefen ett stort ansvar. Personalen på flera av de granskade förskolorna upplever sig särskilt ensamma i sitt arbete och i stort behov av förskolechefens stöd. På flera av de granskade förskolorna är det stor omsättning på personal, många chefsbyten eller stora omorganiseringar, vilket påverkar personalen negativt.

Att personalen i liten utsträckning arbetar språkutvecklande i andra modersmål än svenska får konsekvenser för barnen. När personalen upplever att de är osäkra på sitt uppdrag och inte har tillgång till metoder och verktyg, skapar de inte meningsfulla språkutvecklande sammanhang för barnen. De ger inte flerspråkiga barn det talutrymme som de skulle behöva eller kopplar samtal till barnens erfarenheter och intressen. Även på de förskolor som inte arbetar med flerspråkiga barns språkutveckling i svenska, finns dessa tendenser. Till exempel sker få ömsesidiga samtal mellan barn och personal. Dessa samtal präglas istället mer av envägskommunikation från personal till barn.

Det är värt att uppmärksamma att givna förutsättningar spelar olika roll för språkutvecklande arbete i svenska och för detsamma inom andra modersmål. Trots relativt begränsade förutsättningar, arbetar majoriteten av förskolorna språkutvecklande i svenska. Personalen använder här sin generella kunskap och kompetens kring språkutveckling i svenska i mötet med de flerspråkiga barnen. Det betyder visserligen inte att personalen har särskilda kunskaper om svenska som andraspråk, men de stimulerar och stödjer ändå kommunikations- och språkutveckling i svenska. När det kommer till arbetet med andra modersmål än svenska, får istället dåliga förutsättningar stort genomslag för verksamheterna. Utan kunskap och stöd från förskolechefer, uppger personalen att de är osäkra på uppdraget, vilket får konsekvensen att de inte uppmuntrar flerspråkighet i någon större utsträckning.

Skolinspektionen har i en tidigare granskning visat att personal på förskolor har upplevt svårigheter att arbeta med flerspråkiga barns språkutveckling i sitt eller sina modersmål.³⁵ Den här kvalitetsgranskningen visar återigen att kvaliteten i det språkutvecklande arbetssättet med andra modersmål än svenska behöver höjas.

Skolinspektionen bedömer utifrån denna granskning att följande kvalitetsbärande aspekter är viktiga att prioritera i det lokala utvecklingsarbetet:

- Förskolechefen behöver i högre grad styra och leda det språkutvecklande arbetet med flerspråkiga barn
- Personalen behöver i högre grad utgå från barnens erfarenheter och språkkunskaper

---

³⁵ Skolinspektionen (2012) *Förskola före skola – lärande och bärande*. Kvalitetsgranskningsrapport 2012:7.

Förskolechefen behöver leda det språkutvecklande arbetet

Skolinspektionen har i denna granskning sett att det är av stor betydelse att förskolechefen tar ansvar för att leda det språkutvecklande arbetet på förskolan. Förskolechefen behöver säkerställa att uppdraget om att medverka till flerspråkiga barns språkutveckling är tydliggjort och förankrat i verksamheten. I detta ingår att det på förskolan finns riktlinjer för hur arbetet med att medverka till flerspråkiga barns språkutveckling ska organiseras, planeras och genomföras. Personalen behöver också ges tid och former för planering samt möjligheter till informations- och erfarenhetsutbyte gällande arbete med flerspråkiga barns språkutveckling.

Lokala styrdokument, exempelvis handlingsplaner eller riktlinjer, behöver vara förankrade hos personalen, vilket kan ske genom att personalen tar fram dessa tillsammans. Förskolechefen behöver också se till att ge personalen tid och möjlighet att få kunskap om, tolka och förstå uppdraget. För att öka kvaliteten i det språkutvecklande arbetet med flerspråkiga barn behöver förskolan också ha en strukturerad samverkan där olika kompetenser möts. Det kan exempelvis vara ett utbyte mellan förskolans personal och andra tillgängliga kompetenser, såsom modersmåls lärare eller modersmålsstödare. Syftet med denna samverkan är att utbyta erfarenheter samt ge konkreta exempel på hur arbete med flerspråkiga barns språkutveckling kan utvecklas.

Läroplanen för förskolan anger att förskolan ska arbeta med att de flerspråkiga barnen ska ha möjlighet att utveckla både språk och kulturell identitet. För att få en förståelse för vad detta kan innebära behöver personalgruppen återkommande kritiskt granska sin inställning och sitt förhållningssätt till utveckling av barns svenska och andra modersmål. Risken är annars att de hamnar i sådana fällor som gör att de istället sätter upp gränser mellan barnen, genom att använda uttryck som *vi och dom*, *deras kultur* och *deras hemländer*. Användningen av dessa begrepp kan leda till att flerspråkiga barn i någon mån ses som annorlunda i relation till de övriga på förskolan.

För att undvika sådana fällor, är det avgörande att förskolechefen ger personalen tillräcklig tid för att diskutera värdegrund och förhållningssätt och för att konkretisera läroplansmålen. Genom gemensamma informations- och erfarenhetsutbyten skapas förståelse i personalgruppen för ett lokalt arbetssätt. Ett arbetssätt, som vi delvis har sett hos de granskade förskolorna som har bedömts ha en bra språkutvecklande verksamhet, kallas *interkulturalitet*. Detta kan definieras som att kulturer samverkar för att ge förståelse och respekt. Arbetssättet innebär att skapa miljöer och möten, för olika typer av dialog och där olika åsikter är accepterade. Stier hävdar här att personalen behöver tre kompetenser: innehållskunskaper, processfärdigheter och diskursiv kompetens. Väldigt kortfattat kan detta sammanfattas så här: *Innehållskunskaper* är sådant vi tror oss veta om kulturer, vilket enligt Stier i bästa fall gör att vi förstår barns, föräldrars och personals agerande – i värsta fall skapar det stereotyper. *Processfärdigheter* är det som behövs för att kunna agera gentemot andra människor och ska vara inkluderande, relationsinriktade och identitetsbekräftande. *Diskursiv kompetens* innebär att ständigt reflektera över de egna föreställningarna och erfarenheterna, med målet att lösa dilemmen i *interaktiva termer, snarare än utifrån oreflekterade och övergeneraliserade kategoritillhörigheter*.³⁶

Interkulturalitet är ett sätt att skapa en struktur för att förskolan ska medverka till att flerspråkiga barn utvecklas så långt som möjligt i sina språk. Det finns andra arbetssätt som kan ge liknande resultat. Det granskningen visar är dock vikten av att varje förskolechef säkerställer att förskolan har ett eget medvetet arbetssätt utifrån en tolkning av läroplanens mål.

---

³⁶ Stier, Jonas. Att arbeta med vär(l)den i förskolan. (2016) I: Omsorg. *I en förskola på vetenskaplig grund*. Riddersporre Bim & Barbro Bruce (red).

Personalen behöver utgå från barnens erfarenheter

I förskolans arbete för att stödja flerspråkiga barns språkutveckling är personalens relation och kommunikation med barn och föräldrar betydelsefull. Personalen måste känna till de språk som barnen har med sig när de börjar på förskolan. De behöver veta vilka språk som barnen pratar hemma och vilka som föräldrarna pratar. Ett sätt är att göra en kartläggning av barnens språk, vilket till exempel kan genomföras genom samtal med föräldrar. Att känna till barnens språk och erfarenheter är en förutsättning både för att kunna skapa meningsfulla sammanhang för barnet och för att kunna arbeta utifrån barnets individuella språkutveckling.

Språksamtalen med föräldrar kan gärna ske återkommande, så att kunskapen om var barnen befinner sig i sin språkutveckling blir fördjupad. Vem som genomför språksamtalen med föräldrarna är viktigt. Personen måste kunna kommunicera genom dialog. Den som samtalar behöver vara nyfiken och inbjudande. I samtalen finns det en viktig etisk aspekt. Det är nödvändigt för förskolepersonalen att inte moralisera eller försöka uppfostra föräldrarna. Exempelvis om föräldrar inte vill att barnens modersmål uppmuntras på förskolan, så behöver förskolan ta hänsyn till det. En förutsättning och en framgångsfaktor för ett språkutvecklande arbetssätt är samarbetet med föräldrarna. Genom att samtala med föräldrarna och informera om verksamheten skapas trygghet för föräldrar. För att skapa denna trygghet för såväl föräldrar som för barnen, behöver det gap mellan föräldrar och personal som identifierats i granskningen överbryggas.

När personalen på förskolan lägger vikt vid och utgår från barnens egna erfarenheter, är lyhörda och möter barnen där de är, finns det stora möjligheter att få till meningsfulla språkutvecklande sammanhang. För att kunna stödja barns språkutveckling i både ett och flera språk, behöver personalen hitta tillfällena i stunden för kommunikation. Det innebär också att det är viktigt att invänta och lyssna på barnen. Så här sammanfattas detta i Skolverkets stödmaterial: "Samtala först med barnet utifrån det konkreta och kända, här och nu, utmana sedan barnets språkande i tid och rum genom att samtala om vad som omedelbart eller snart ska komma, och om sådant som just har skett."³⁷ När det gäller den svårighet som personalen på många av de granskade förskolorna upplever kring det faktum att de inte kan barnens alla språk, betonar språkforskaren Anne Kultti möjligheterna med uppdraget:

Det handlar inte om att explicit bidra till barns utveckling av ett språk som man inte behärskar. Men att visa intresse för språken förutsätter inte språkbehärskning. Förhoppningsvis väljer då barn att använda sitt modersmål med individer som behärskar det i och utanför förskolan. Min studie visar att de yngsta barnen använder sina språk inkluderande. När vuxna gör detsamma, det vill säga inkluderar flera språk i verksamheten, stöttas barns språkalternering i syfte att tala svenska när det är lämpligt. Förbud mot användning av något språk är i sig exkluderande.³⁸

Avslutande ord

De förskolor där personalen visar intresse för barnens språk och uppmuntrar dem att använda sina modersmål skapar också en delaktig miljö. Detta går att göra utan att kunna andra språk än svenska. Den här kvalitetsgranskningen visar att det går att uppmuntra flerspråkighet i förskolan om personalen får de förutsättningar som de behöver såsom kunskap och verktyg, tid för erfarenhetsutbyten och en upplevelse av delaktighet.

Ett språkutvecklande arbetssätt för flerspråkiga barn kräver att förskolepersonalen tolkar läroplanen och gör den till sin. Det nödvändiga är att personalen har förstått sitt uppdrag, är motiverade till att göra nödvändiga förändringar och har fått förutsättningar för att genomföra det.³⁹ När personalen

³⁷ Skolverket (2013) s. 25-26.

³⁸ Kultti, Anne. *Flerspråkiga barns villkor i förskolan – lärande av och på ett andra språk*. Liber. 2014:109.

³⁹ Se Lundqvist, Lennart (1987). *Implementation Steering*. Studentlitteratur. Lund.

tolkar uppdraget och reflekterar över det, tillsammans med förskolechefen, skapas en gemensam utgångspunkt för det praktiska arbetet som kommer barnen till nytta.⁴⁰

---

⁴⁰ Se exempelvis Hargreaves A & Michael Fullan (2012). *Professional Capital Transforming Teaching in Every School*. Routledge. London and New York.

Sammanfattande bakgrund, syfte och frågeställningar

Med 2010 års skollag förtydligades förskolans uppdrag att medverka till att barn med annat modersmål än svenska får utveckla det svenska språket och sitt modersmål. Idag har Skolinspektionen ingen samlad bild av hur förskolan uppfyller detta uppdrag på verksamhetsnivå.

Arbetet med att stödja barns språkutveckling är en central pedagogisk fråga för förskolan som ställer höga krav på förskolepersonalen. Det kräver att förskolepersonalen har en medvetenhet om sin egen roll och sitt förhållningssätt i bemötandet av barnen och barnens användning av sina språk. I forskning liksom allmänna råd med kommentarer betonas vikten av att det språkutvecklande arbetet sker i förskolans vardag. Eftersom arbetet med flera språk i förskolan sker i en svenskspråkig kontext ställer det krav på förskolans personal att på olika sätt uppmuntra barnen att använda det svenska språket *och* sitt modersmål.

Skolinspektionens tidigare kvalitetsgranskningar har bland annat visat att personalen arbetar med att flerspråkiga barn får möjlighet att utveckla det svenska språket. Däremot beskrivs motsatsen när det gäller arbetet med barnens övriga språk. Personalen upplever svårigheter i arbetet när ingen i personalgruppen talar barnens språk. Ytterligare ett resultat från en av granskningarna är att personalen upplever uppdraget att medverka till barnens modersmålsutveckling som en alltför svår uppgift och därför lämnar den till externa modersmålstränare eller till barnens föräldrar. Idag talar vart femte barn i förskolan fler än ett språk. En risk, om förskolan inte klarar sitt uppdrag, är att flerspråkiga barn inte får möjlighet att utvecklas och använda hela sin förmåga.

Det övergripande **syftet** med kvalitetsgranskningen har varit att bedöma om förskolan medverkar till att flerspråkiga barn utvecklas så långt som möjligt i sina språk. För att uppfylla detta syfte har Skolinspektionen granskat förskolornas arbete utifrån följande frågeställning:

Arbetar förskolorna för att stödja flerspråkiga barns språkutveckling?

För att besvara huvudfrågeställningen har följande delfrågor ingått:

- *Finns strategier och förutsättningar på förskolan för att arbeta med flerspråkiga barns språkutveckling?*

I delfrågan har det ingått att granska personalens inställning och **förhållningssätt** till utvecklandet av barnets språk och sitt modersmål, om förskolepersonalen har fått **kompetensutveckling** i arbetet med språkutveckling och flerspråkighet, om det finns **visioner eller mål** för förskolans språkutvecklande arbete med flerspråkiga barn. Därutöver har det ingått att ta reda på om förskolan genomför kartläggning av flerspråkiga barns erfarenheter, intressen, behov och språkliga förmågor.

- *Uppmuntras och skapas möjligheter för flerspråkiga barn att använda svenska och sitt/sina modersmål i förskolans dagliga verksamhet?*

Här har vi granskat om förskolan har ett **medvetet språkarbete** med barn som har något annat modersmål än svenska och hur personalen bemöter deras behov av att utmanas och utvecklas i såväl svenska som sitt modersmål. Dessutom har det ingått att ta reda på om förskolans återkommande vardagliga aktiviteter tas tillvara för språkutvecklande arbete med flerspråkiga barn. Ytterligare ett område som ska granskas här är vilka material som används i språkarbetet med barnen, och hur man arbetar med dem.

Metod och genomförande

I Skolinspektionens kvalitetsgranskning av förskolans arbete med flerspråkiga barns språkutveckling har flera olika metoder använts. Före besöken har vi samlat in dokumentation som berör området från de besökta förskolorna. Personalen har före besöket genomfört en självskattning med påståenden att ta ställning till. Vid verksamhetsbesöken har observationer och intervjuer genomförts.

Insamling av dokument

De dokument som Skolinspektionen har samlat in har exempelvis varit skriftlig dokumentation av verksamhetens planering, huvudmans eller förskolans dokumenterade strategier, mål och handlingsplaner. I en verksamhetsredogörelse har förskolecheferna fått lämna information om förskolan, bland annat om antal barn, flerspråkiga barn och personal. Dokumenten har i första hand använts som förberedelse inför besöken på förskolorna, men också i bedömningen av frågeställningen om förutsättningar för att ha ett språkutvecklande arbetssätt på förskolan.

Självskattning

Före besöket har personalen svarat på en självskattning. Syftet var att få personalens uppfattning om sitt eget förhållningssätt och språkutvecklande arbetssätt. Självskattningen utgick från kvalitetsgranskningens bedömningsområden. Varje område utformades som påståenden.

Intervjuer

Vid besöken på de 34 förskolorna har intervjuer genomförts med förskolechef, förskolepersonal på den avdelning som besökts, förskolepersonal från övriga avdelningar och i vissa fall extern personal som har haft uppdrag att arbeta med modersmål eller liknande. Vi har intervjuat 34 förskolechefer och 188 förskolepersonal. Även 21 extern personal har intervjuats. Förutom förskolechefen som har intervjuats enskilt, har de flesta andra intervjuerna genomförts i grupp. Syftet med intervjuerna har varit att fånga på vilka sätt och med vilka perspektiv personalen tar sig an det språkutvecklande arbetssättet med flerspråkiga barn. Intervjuerna har också syftat till att få en bild av hur personalen resonerar om förutsättningar för arbetet. De har också gett konkreta berättelser om hur de arbetar på förskolan. Intervjuerna har kombinerats med observationer av den dagliga verksamheten.

Observationer

Skolinspektionen har genomfört cirka 102 observationer i sammanlagt 328 timmar. Observationer har gjorts under såväl aktiviteter inomhus som utomhus, i egeninitierad lek och strukturerade aktiviteter, samt i rutinsituationer som i hall och vid lunch och mellanmål. Observationerna har gått till så att utredarna under cirka åtta timmar, fördelade på förmiddag och eftermiddag, har följt aktiviteterna och fört anteckningar om vad som görs och händer. Till stöd för observationerna har utredarna haft observationsscheman.

Rättslig reglering

I skollagen och läroplanen för förskolan anges ramarna för förskolans arbete. Av skollagen framgår att förskolan ska medverka till att barn med annat modersmål än svenska får möjlighet att utveckla både det svenska språket och sitt modersmål. Hur förskolan ska medverka till detta är enligt förarbetet en pedagogisk fråga för förskolan. Det är huvudmannens ansvar att avgöra vilka resurser och kompetenser som kan behövas i arbetslaget för att barnen ska ges stöd för sin utveckling och sitt lärande i förskolan. Målen i läroplanen är formulerade i generella termer som anger inriktningen på förskolans arbete. Det finns inga fasta mål för vad barnen ska uppnå vid olika tidpunkter, istället anges *strävansmål*. Riktlinjerna i läroplanen anger både det ansvar som vilar på förskollärare och det ansvar som vilar på arbetslaget. Alla som arbetar i förskolan ska bidra till att förskolans uppdrag genomförs.

Av läroplanen framgår också att språk och lärande oupplösligt hänger samman. Detsamma gäller för språk och identitetsutveckling. Ett av flera exempel på förskolans arbete med barnens språk som beskrivs i läroplanen gäller att förskolan ska lägga stor vikt vid att stimulera varje barns språkutveckling genom att uppmuntra och ta tillvara barnets nyfikenhet och intresse för den skriftspråkliga världen. Ett av förskolans strävansmål är att varje barn som har ett annat modersmål än svenska, utvecklar sin kulturella identitet och sin förmåga att kommunicera på svenska såväl som på sitt modersmål.

I förskolans arbete har förskolläraren ett särskilt ansvar för att verksamheten genomförs så att barnen ges förutsättningar för utveckling och lärande och samtidigt stimuleras att använda hela sin förmåga. Förskolläraren har även ett särskilt ansvar för att arbetet i barngruppen genomförs så att barn stimuleras och utmanas i sin språk- och kommunikationsutveckling. I kommentarerna till allmänna råden för förskolan framgår att modersmål, såväl som det svenska språket, utvecklas bäst i samspel med andra barn och vuxna i förskolans dagliga aktiviteter. I kommentaren till allmänna råden framgår även att barn i behov av särskilt stöd i sin utveckling och barn med annat modersmål än svenska gynnas generellt i mindre barngrupper med hög personaltäthet.

Av kommentarerna till de allmänna råden framgår att en faktor som har stor betydelse i arbetet med flerspråkighet är personalens förhållningssätt. I arbetet är det viktigt att vuxna på olika sätt uppmuntar, stödjer och skapar möjligheter för barn med annat modersmål än svenska att använda både svenska och sitt modersmål. Genom att ha ett öppet och nyfiskt förhållningssätt samt en vilja att ta reda på mer om barnens språk påverkas barnens möjligheter till utveckling av sina språk. En annan faktor av betydelse är personalens förhållningssätt och kunskaper om hur man medverkar till att barn med flera språk får möjlighet att utveckla alla sina språk. Enligt kommentarerna till de allmänna råden kräver arbetet med barn som är flerspråkiga en medvetenhet om barnets språkliga bakgrund. Arbetet förutsätter också ett aktivt samarbete med hemmet. I arbetet med att stödja barns språkutveckling är flerspråkig personal och lärare i modersmål ett viktigt stöd för både barn och personal.

Referenser

- Björk-Willén, P (2006) *Lära och leka med flera språk. Socialt samspel i flerspråkig förskola*. Linköpings universitet.
- Bruce, B (2016) Omsorgsfullt samspråkande. I *Omsorg. I en förskola på vetenskaplig grund*. Bim Riddersporre och Barbro Bruce (red). Stockholm. Natur och Kultur.
- De Houwer, A (2009) *Bilingual First Language Acquisition*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Kultti, A. (2012) *Flerspråkiga barn i förskolan: Villkor för deltagande och lärande*. Stockholm. Liber.
- Lipsky, M (2010, 1980). *Street Level Bureaucracy – Dilemmas of the Individual in Public Service*. New York. Russel Sage Foundation.
- Ljunggren, Å (2013) Barns kommunikation och förskolans erbjudanden. I *Barndom, lärande och ämnesdidaktik*. Pramling Samuelsson, I & Tallberg Broman.
- Lundqvist, L (1987). *Implementation Steering*. Studentlitteratur. Lund.
- Hargreaves, A & Michael Fullan (2012). *Professional Capital Transforming Teaching in Every School*. Routledge. London and New York.
- Proposition 2009/10:165, *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*.
- Puskás, T (2013) Språk och flerspråkighet i förskolan. Ideologiska dilemman och vardagspraktik. I *Nationell förskola med mångkulturellt uppdrag*. Björk-Willén, Sabine Gruber och Tünde Puskás (red).Liber AB. Stockholm.
- Skans, A. (2016). *En flerspråkig förskolas didaktik i praktiken*. Malmö Högskola. Malmö.
- Skolinspektionen (2012) *Förskola före skola – lärande och bärande*. Kvalitetsgranskningsrapport 2012:7.
- Skollagen (2010). SFS 2010:800.
- Skolverket (2017) Allmänna råd med kommentarer. Måluppfyllelse i förskolan.
- Skolverket (2013) *Flera språk i förskolan – teori och praktik*. Skolverket. Stockholm.
- Stier, J (2016) Att arbeta med Vär(l)den i förskolan. I: *Omsorg. I en förskola på vetenskaplig grund*. Bim Riddersporre och Barbro Bruce (red). Natur och Kultur. Stockholm.

Bilagor

1. Besöka förskolor
2. Definition av begrepp
3. Självskattningsmall
4. Observationsstöd

Bilaga 1 Besökta förskolor

Kommun	Förskola	Huvudman
Ale	Surte	Kommunal
Alingsås	Stockslycke	Kommunal
Borås	Parkgården	Kommunal
Falun	Kvarnen	Kommunal
Färgelanda	Höjden	Kommunal
Gotland	Kabyssen	Kommunal
Habo	Upptäckaren	Habo Montessori AB
Haninge	Flygande mattan	Flygande mattan AB
Hjo	Hammarn	Kommunal
Karlskoga	Skogsduvan	Kommunal
Knivsta	Hasselbackens musikförskola	C Företaget
Kramfors	Brunne	Kommunal
Krokom	Täppan	Kommunal
Laholm	Öringe montessoriförskola	Öringe Montessoriförening
Lidköping	Lilleskog	Kommunal
Lycksele	Johan Skyttes	Kommunal
Malmö	Hedmätaren	Kommunal
Mellerud	Åsen	Kommunal
Salem	Galaxen	Kommunal
Simrishamn	Solrosen	Kommunal
Skara	Korallen	Kommunal
Skövde	Kameleonten	Kameleonten AB
Solna	BMA-Göran Perssons väg	Barnens Montessori Akademi
Staffanstorps	Åkershus	ESDR Förskola AB
Stenungssund	Blå Musslan	Medborgarskolan
Sundbyberg	Sleipner	Kommunal
Tingsryd	Sörgården	Tingsryds Baptistförsamling Söderportkyrkan
Torsås	Eklövet	Kommunal
Ulricehamn	Nitta	Kommunal
Upplands-Bro	Blåsippan	Kommunal
Uppsala	Flöjten	Kommunal
Vimmerby	Norrängen	Kommunal
Vänersborg	Kumlien	Kommunal
Östhammar	Diamanten	Kommunal

Bilaga 2 Definition av begrepp

Följande begrepp används i rapporten:

Modersmål används här som det språk som en person först lär sig att tala. En person kan ha flera modersmål till exempel genom att ha föräldrar som talar olika språk. Modersmål ska inte sättas i motsats till svenska. Svenska är också ett modersmål.

Flerspråkighet kan liksom modersmål definieras på olika sätt. En person som är två- eller flerspråkig kan behärska två eller flera språk. I den här granskningen benämner vi de barn som talar ett eller flera modersmål samt svenska som flerspråkiga barn.

Språkutveckling används i denna granskning för att beskriva förskolans arbete med att stimulera och utveckla barnens språk och kommunikation. Fokus i granskningen är förskolans språkutvecklande arbete, i såväl svenska som i andra modersmål.

Språkutvecklande arbetssätt innebär att förskolepersonalen använder språket på ett medvetet sätt med barnen, under hela dagen. Det betyder att personalen ska arbeta utifrån det som barnet har med sig av sitt språk, sin förståelse samt sina erfarenheter. Ett språkutvecklande arbetssätt kräver ett professionellt förhållningssätt från personalen och därmed kunskap och kompetens om barns språkutveckling, närvaro i stunden och ett bemötande som lyssnar in barnens frågor och funderingar. Språket föds i samspel med andra.

Bilaga 3 Självskattningsmall

Du kommer först ta ställning till ett antal påståenden som gäller de strategier och förutsättningar som finns på din förskola för språkutvecklande arbete med flerspråkiga barn.

På vår förskola...

	Stämmer inte alls	Stämmer ganska dåligt	Stämmer ganska bra	Stämmer helt	Vet ej
... har vi en gemensam bild av hur vi ska bidra till att flerspråkiga barn utvecklar sina språkkunskaper i svenska.	☐	☐	☐	☐	☐
... har vi en gemensam bild av hur vi ska bidra till att flerspråkiga barn utvecklar sina språkkunskaper i sitt modersmål.	☐	☐	☐	☐	☐
... reflekterar vi över hur vi kan stimulera flerspråkiga barns utveckling av det svenska språket.	☐	☐	☐	☐	☐
... diskuterar vi hur vi i vårt praktiska arbete kan medverka till att flerspråkiga barn utvecklar sitt modersmål.	☐	☐	☐	☐	☐
... har vi kompetens för att arbeta med flerspråkiga barns språkutveckling.	☐	☐	☐	☐	☐
... finns möjlighet till kompetensutveckling inom området språkutvecklande arbetssätt för flerspråkiga barn.	☐	☐	☐	☐	☐
... reflekterar vi tillsammans över våra egna värderingars betydelse för barnens språkutveckling.	☐	☐	☐	☐	☐
... är personalen delaktig i att följa upp och utvärdera arbetet med flerspråkiga barns språkutveckling.	☐	☐	☐	☐	☐

Nu kommer ett antal påståenden som gäller arbetslagets praktiska arbete med att stimulera och utveckla flerspråkiga barns svenska språk och deras modersmål.

I vårt arbetslag...

	Stämmer inte alls	Stämmer ganska dåligt	Stämmer ganska bra	Stämmer helt	Vet ej
... planerar vi den dagliga verksamheten utifrån de flerspråkiga barnens intressen, erfarenheter och behov.	☐	☐	☐	☐	☐
... ger vi de flerspråkiga barnen möjligheter att kommunicera med hjälp av sång och musik, drama, rim och	☐	☐	☐	☐	☐

ramsor, rytmik, dans och rörelse samt skapande verksamhet.

... stödjer vi medvetet flerspråkiga barns språkutveckling även under den fria leken.	☐	☐	☐	☐	☐
... planerar vi den dagliga verksamheten på ett sätt som ger flerspråkiga barn möjlighet att utveckla sina språk.	☐	☐	☐	☐	☐
... har vi en strategi för hur barnen delas in i olika grupperingar så att flerspråkiga barn får goda möjligheter att utveckla sina språk.	☐	☐	☐	☐	☐
... har vi en strategi för hur barnen delas in i olika grupperingar så att flerspråkiga barn får uppleva att de är en tillgång i gruppen.	☐	☐	☐	☐	☐
... hjälper vi barnen att föra deras samtal framåt genom att t.ex. benämna företeelser och begrepp, ställa frågor och utvidga samtalet.	☐	☐	☐	☐	☐
... använder vi ett rikt och nyanserat språk med flerspråkiga barn.	☐	☐	☐	☐	☐
... använder vi flerspråkiga barns språkkunskaper för att kommunicera på andra språk än svenska.	☐	☐	☐	☐	☐
... använder vi flerspråkig personals språkkunskaper för att kommunicera på andra språk än svenska.	☐	☐	☐	☐	☐
... visar vi barnen att det är en tillgång att kunna flera språk.	☐	☐	☐	☐	☐
... visar vi intresse för barnens olika modersmål.	☐	☐	☐	☐	☐
... har vi fortlöpande samtal med vårdnadshavarna om de flerspråkiga barnens språkutveckling i alla sina språk både i och utanför förskolan.	☐	☐	☐	☐	☐
... bjuder vi in vårdnadshavare till de flerspråkiga barnen i verksamheten och använder dem som resurs i det dagliga arbetet.	☐	☐	☐	☐	☐
... har vi material som böcker, bilder, symboler, ljudfiler och musik, appar m.m. på olika språk.	☐	☐	☐	☐	☐
... har vi en miljö som synliggör och uppmuntrar barnens alla språk.	☐	☐	☐	☐	☐

Bilaga 4 Observationsstöd

Observationsstöd

Förskolans arbete med flerspråkiga barns språkutveckling

Bakgrundsuppgifter – som gäller under vårt besök

Kommun:		Observation nr:	
Förskola:		Besökets sista dag:	
Avdelning:			
Barnens åldrar:			
Antal legitimerade förskollärare under besöket:		Antal övrig personal (dvs. personal utan behörighet att undervisa) under besöket:	
Antal barn i barngruppen under besöket:		Antal flerspråkiga barn under besöket:	
Antal pojkar under besöket:		Antal flickor under besöket:	
Kommentar:			
Inspektörens namn:			

Typ av aktivitet**1. Fri lek (fri lek inne och ute)****2. Strukturerad aktivitet (strukturerad av personal inomhus och utomhus)****3. Rutinsituationer (måltider och hall)**

Aktivitet	Förekomst	Observationstid
Fri lek inne		
Fri lek ute		
Aktivitet inomhus strukturerad av personal		
Aktivitet utomhus strukturerad av personal		
Hallsituation		
Matsituation		
Annat		
Kommentar:		

Kartläggning: Material

Vilket material används under aktiviteterna? (1, 2 och 3) Används något material på andra språk än svenska? Markera med kryss i högerspalten (flera kryss möjliga).

Material		Förekomst	
		Svenska	Annat språk
A	Böcker		
B	Audiovisuellt material (DVD-skivor, videoklipp från internet, filmer eller liknande)		
C	Internet/Pedagogiska dataprogram/Appar		
D	Bilder, symboler		
E	Övningar på förtryckt papper		
F	Annat material:		
Kommentar:			

Kartläggning: Användning av olika uttrycksformer

Användning av uttrycksformer		Förekomst
A	Samtal	
B	Berättande	
C	Läsning	
D	Skriftspråk	
E	Bild, symboler	
F	Sång, musik, rim och ramsor	
G	Dans, drama, rytmik, rörelse	
H	Skapande verksamhet	
I	Annat:	
Kommentar:		

Bedömningsområde: Uppmuntras och skapas möjligheter för flerspråkiga barn att använda svenska och sitt/sina modersmål i förskolans dagliga aktivitet?

För värderingen av varje indikator och den sammanfattande värderingen används följande skala:

1= i mycket låg grad eller inte alls   2= i ganska låg grad   3= i ganska hög grad   4= i mycket hög grad

X= går inte att värdera eller är inte relevant i sammanhanget. Kommentera i så fall varför.

Bedömningspunkt	Indikator: Personalen...	Värde	Exempel: Personalen
2.1 Personalen stimulerar och stödjer de flerspråkiga barnens språk- och kommunikationsutveckling i svenska	a ... erbjuder barnen möjligheter att möta och använda olika kommunikativa uttrycksformer/uttryckssätt.		... skapar tillfällen till samtal och utvecklande dialog med barnen, lyssnande, berättande, läsning samt möten med skriftspråk, ... ger barnen möjlighet att uttrycka sig i olika former såsom bild, musik, dans, drama, rytmik, rörelse, rim och ramsor, m.m.
	b ... skapar förutsättningar för att stimulera och inspirera de flerspråkiga barnen till att delta i kommunikationen i gruppen.		... erbjuder barnen tillfällen till att delta i språkliga sammanhang oavsett språkliga kunskaper (genom att ex. observera, lyssna, peka, repetera, imitera varandra), ... ger de flerspråkiga barnen talutrymme, ... ger barnen tid att tänka och formulera meningar, ... uppmuntrar barnen att hjälpas åt att hitta ord och förstå betydelser i svenska, ... uppmärksammar det enskilda barnet i gruppen för att bjuda in det till språklig interaktion, ... skapar olika gruppkonstellationer med syfte att främja språkutveckling, ex. indelning i mindre grupper utifrån barnens språkliga kompetens, ... organiserar de dagliga rutinerna så att färre barn vistas tillsammans i t.ex. tamburen, ute på gården eller vid matbordet,
	c ... tar till vara mötet med det enskilda barnet för att stimulera och stödja språkutvecklingen.		... engagerar sig i språklig och kommunikativ interaktion med det enskilda barnet, ... anpassar språket till det enskilda barnets kunskapsnivå, ... för en utvecklande dialog med det enskilda barnet,
	d ... utgår från de flerspråkiga barnens kunskaper, erfarenheter, bakgrund och intressen för att skapa meningsfulla sammanhang för		... anknyter till barnens erfarenheter och kunskaper, ... följer upp barnens initiativ till samtal kring ämnen som intresserar dem eller som de associerar till och för samtalet vidare,

		den språkliga utvecklingen.		... samtalar och för dialog med barnen om det som pågår (<i>här och nu-kommunikation</i>) eller det som barnen känner igen, ... skapar förförståelse genom att i förväg arbeta med barnen med de nödvändiga orden, begreppen och sammanhangen,
	e	... stöttar flerspråkiga barns ordförråd, tal-språk och kommunikation.		... hjälper barnen att sätta ord på det de vill uttrycka, ... försöker förstå/tolka barnens ickeverbala uttryck, ... förstärker det barnen berättar och upprepar det barnen uttrycker så att övriga barn förstår.
Sammanfattande värdering för bedömningspunkt 2.1 (skala 1-4):	f	... utmanar de flerspråkiga barnens språkutveckling så att de erövrar nya kunskaper och färdigheter.		... stimulerar och utmanar tänkandet genom öppna frågor, ... vägleder barnen att själva hitta svaren genom frågor, ... utvidgar samtalet genom att benämna företeelser och begrepp, ... använder ett varierat och nyanserat ordförråd samt språkligt utvecklade meningar, ... ger barnen utrymme att prova sig fram och experimentera med språket genom att fokusera på innehållet, utan krav på rätt form eller korrekthet, ... uppmuntrar barnen att reflektera och ge uttryck för egna uppfattningar.
Kommentar:				

Bedömningsområde: Uppmuntras och skapas möjligheter för flerspråkiga barn att använda svenska och sitt/sina modersmål i förskolans dagliga aktivitet?

För värderingen av varje indikator och den sammanfattande värderingen används följande skala:

1= i mycket låg grad eller inte alls   2= i ganska låg grad   3= i ganska hög grad   4= i mycket hög grad

X= går inte att värdera eller är inte relevant i sammanhanget. Kommentera i så fall varför.

Bedömningspunkt	Indikatorer: Personalen...	Värde	Exempel: Personalen...
2.2 Personalen uppmuntrar flerspråkighet samt skapar möjligheter att använda modersmålet i den dagliga verksamheten.	a ... har ett öppet och positivt förhållningssätt till flerspråkighet.		... uttrycker sig engagerat och positivt om flerspråkighet, ... ser flerspråkighet som resurs/tillgång ... visar intresse/nyfikenhet för barnets språk, erfarenheter och intressen, ... bekräftar och visar acceptans till användning av olika språk på förskolan, såväl barn sinsemellan som mellan föräldrar och barn,
	b ... stödjer aktivt barnens modersmål i den pedagogiska verksamheten.		... använder enstaka vardagsbegrepp/återkommande ord på barnens modersmål för att underlätta förståelsen/kommunikationen, ... låter alla barn lära sig ord eller sånger på de modersmål som finns representerade i gruppen,
	c ... tar till vara tillgång till flerspråkig personal och/eller barn för att skapa möjligheter att använda det gemensamma modersmålet i den pedagogiska verksamheten.		... delar in barnen i mindre grupper med någon personal som talar barnens modersmål, ... uppmuntrar barnen att hjälpas åt att hitta ord och förstå betydelser på modersmålet, ... utnyttjar flerspråkig personal för att benämna företeelser och begrepp, ... integrerar på ett planerat och medvetet sätt extern personal med språkkompetenser i förskolans dagliga verksamhet.
Sammanfattande värdering för bedömningspunkt 2.2 (skala 1-4):	d ... verkar för föräldrarnas/hemmets delaktighet i arbetet med flerspråkiga barns språkutveckling		... informerar vårdnadshavare fortlöpande om barnens språkutveckling, ... involverar föräldrar för att bidra med vanliga ord och fraser till den dagliga verksamheten eller vid planeringen av t.ex. tema, ... bjuder in föräldrar för t.ex. sagoläsning med barnen,

Kommentar:

Bedömningsområde: Uppmuntras och skapas möjligheter för flerspråkiga barn att använda svenska och sitt/sina modersmål i förskolans dagliga aktivitet?

För värderingen av varje indikator och den sammanfattande värderingen används följande skala:

1= i mycket låg grad eller inte alls   2= i ganska låg grad   3= i ganska hög grad   4= i mycket hög grad

X= går inte att värdera eller är inte relevant i sammanhanget. Kommentera i så fall varför.

Bedömningspunkt	Indikatorer	Värde	Exempel
2.3 Personalen utformar och använder miljö och material för att stödja och stimulera flerspråkiga barns språkutveckling.	a Personalen använder miljö och material i syfte att stimulera utveckling av det svenska språket.		Personalen... ... använder konkreta (vardagliga) föremål eller bilder för att öka förståelse för ex. en saga, en sång etc., ... konkretiserar och visualiserar ord och begrepp med hjälp av omgivande miljö och tillgängligt material.
Sammanfattande värdering för bedömningspunkt 2.3 (skala 1-4):	b Personalen använder miljö och material i syfte att stödja utveckling av modersmålet.		Personalen använder sig av material på olika språk, ex. (inspelade) böcker, appar, symboler, bilder, m.m.

Kommentar: